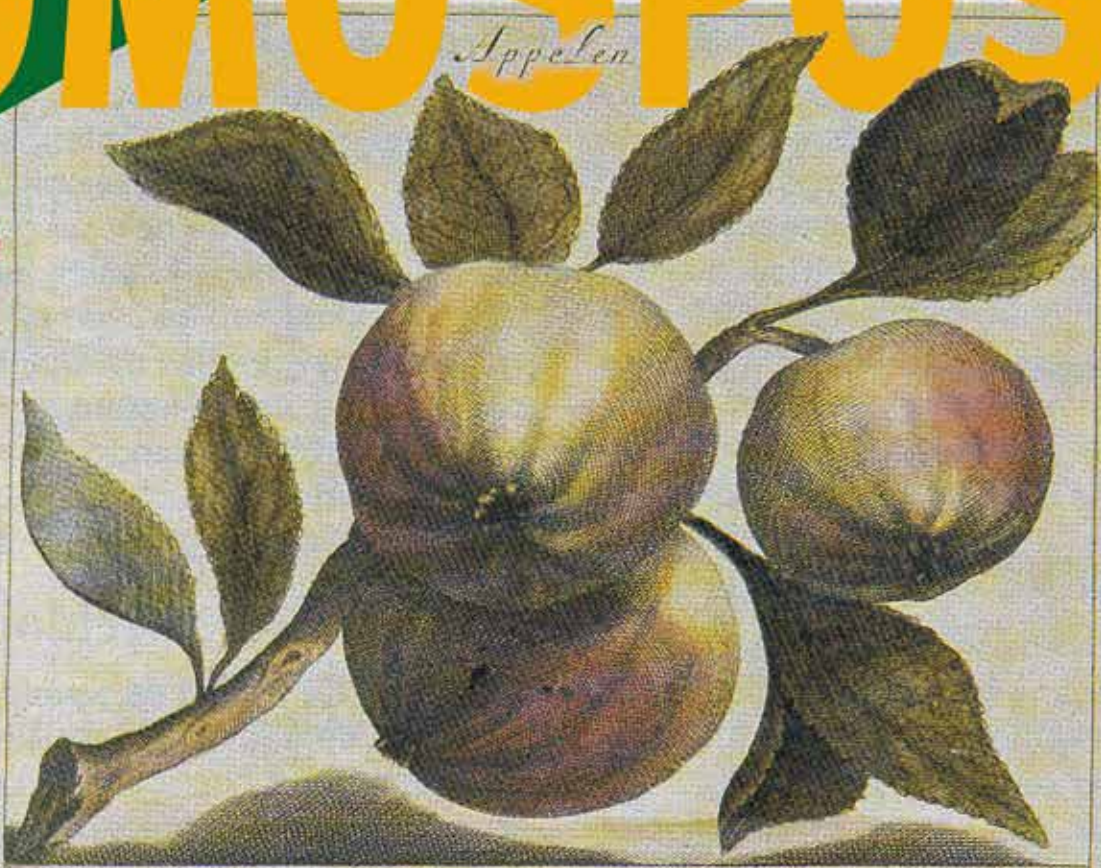

POMOSPOST

2021
Winter

- > Organjerieën in Nederland
- > Luchtgekoelde fruitschuren
- > Aanplant van hoogstamfruit
- > Kersenkweker Nelissen uit Oeffelt
- > en veel meer ...

Van de voorzitter

De dag na de Algemene Ledenvergadering, waarvan u het verslag in het volgende nummer van Pomospost kunt vinden, zijn mijn vrouw en ik op reis gegaan om het Abaligat Gardenproject van Gergely Aniko in Hongarije te bezoeken, niet voor de cider en de perry (perencider), maar voor iets anders. Op een perceel van enkele hectare heeft Aniko vrijwel alle, dat wil zeggen ongeveer tweehonderd, traditionele ciderrassen verzameld uit het Verenigd Koninkrijk en andere landen. Zij heeft Engels gestudeerd en geeft Engelse les; het cider maken heeft ze geleerd in Engeland.

Waar ik voor kwam, was een bijzondere peer die zij verleden jaar heeft gevonden, een peer met rood vruchtvlees, die heel zacht wordt en met een theelepeltje gegeten wordt, vandaar de naam Kanalas körte, Lepelpeer. Door intensief zoeken heeft ze nog drie andere lepelperen gevonden die iets verschillen van de eerste. Op mijn vraag waarom ze op zoek naar roodvlezige peren is gegaan, vertelde ze dat roodvlezige peren vaak het geheime wapen van de cider- en perrymaker zijn. De rode kleurstof haalt de kleur van de cider op en de suiker versterkt het gistingsproces. De volgende morgen reed ik door naar Kroatië waar een kweker in Cvetkovec veel nieuwe en oude rassen bloedperen zou bezitten. Hij was niet van zins me iets te verkopen, hoewel ik mijn bezoek aangekondigd had. Ik vervolgde mijn reis naar de sprookjestuin van boswachter Gyula Kocvacs in Porszombat (in het westen van Hongarije). Deze tuin is in heel Hongarije bekend om zijn fantastische collectie van tweeduizend Hongaarse fruitrassen. Verleden jaar had ik ook al een poging gedaan, maar toen vertelde hij dat alles overstroomd en verwoest was. Nu was de tuin nog niet hersteld. Ik ben er toch in geslaagd twee bloedperenrassen in pot mee te nemen.

De volgende dag was ik op tijd voor de appeloogst bij Josef Wittmann in Beratzhausen waar ik direct de "perenstraat" ging bekijken. Het werk werd Josef te veel en te zwaar. Ook het gebrek aan verwerking en afzet waren de reden dat hij de boomgaard wilde rooien. De zoon van Wittmann is ingenieur en heeft een machinefabriek als hobby. Vader en zoon zijn samen om de tafel gaan zitten en het resultaat was een schudinstallatie voor het oogsten en een speciale aanhanger met een lopende band waar de peren ontleed worden, gewassen, gemalen en de pulp in een vat valt. Het vat wordt afgesloten en afgeleverd, bijvoorbeeld bij de destilleerderij om perry, perenwijn, brandewijn, compote of wat dan ook te maken. Een grote hoeveelheid arbeid is gemechaniseerd. De fruitsoorten kunnen gericht worden gemengd. Het eindproduct kan overal worden verkocht. Ook voor appels is een dergelijke straat te maken. De volgende dag gingen we op weg naar huis. We hebben een dag later kweeperenjam van onze Hongaarse kweeperen naar het recept uit het boek "Die Quitte" van Monika Schirmer gemaakt.

Tammo Katuin, voorzitter
Tel. 06 30 60 71 13, E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Lepelperen

Colofon

Pomospost is een kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging.

Lidmaatschap NPV

U ontvangt de Pomospost bij het lidmaatschap van de NPV. Dit kan op elk moment ingaan. Het lidmaatschap kost € 31,- per jaar. Opzeggen van het lidmaatschap dient voor 1 december per e-mail of brief te worden doorgegeven aan de ledenadministratie. E-mail: Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

NPV-bestuur

Voorzitter: Tammo Katuin, Tel.: 0527 - 65 36 99
E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl
Secretaris & Ledenadministratie: Teun Kooistra
E-mail: secretaris@npv-pomospost.nl
2^e Secretaris & Documentatiecentrum:
Marianne van Lienden
E-mail: info@npv-pomospost.nl
Penningmeester: Richard van Dijk
E-mail: penningmeester@npv-pomospost.nl
Tel.: 0622 - 63 92 81
Leden: Mark Turksma
E-mail: promotie@npv-pomospost.nl

Contributie en betalingen

IBAN: NL89 INGB 0000 254 692
t.n.v. Noordelijke Pomologische Vereniging

Website: www.npv-pomospost.nl

Webmaster: Bert Koppe

E-mail: beheer@npv-pomospost.nl

Facebook: Bart van Lienden

<https://www.facebook.com/NPVPomologie>

Redactie Pomospost

Eindredactie: Marianne van Lienden

Redactie: Jan Veel

Tekstcorrectie: vacant

Vormgeving en opmaak: Bert Koppe

Druk: SMG-groep

Contact Pomospost: info@npv-pomospost.nl

Informatie

Stuur uw vraag naar: info@npv-pomospost.nl of mail of bel met de voorzitter, Tammo Katuin, zie colofon.

Uiterste aanleverdata kopij 2022

Voorjaarsnummer: 17 januari

Zomernummer: 18 april

Herfstnummer: 18 juli

Winternummer: 17 oktober

NPV op Facebook

In dit nummer

Oude of nieuwe appel-
rassen aanplanten?

8

Aanplant
hoogstamfruit

25

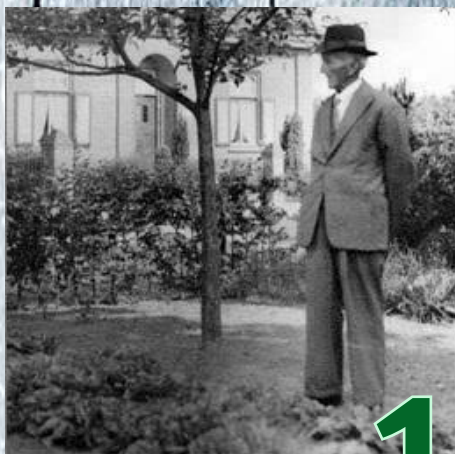
Oranjerieën in Nederland

11

Stoofperen en zure
appels, 2 recepten

34

Kersenkweker
Nelissen uit Oeffelt

18

En verder ...

- 4 IN MEMORIAM HENK HOUTMAN
- 5 OP ZOEK NAAR OUDE GRONINGER FRUITRASSEN
- 10 DE MEEST NOORDELIJKE APPELBOOM
- 14 DE VIJF POPULAIRESTE FRUITRASSEN VAN NEDERLAND
- 15 LUCHTGEKOELDE FRUITSCHUREN
- 24 AGENDA
- 30 HANDIGE EN FRAAIE TAFELKALENDER VAN DE NPV
- 31 BOEKBESPREKING VAN DIE HASELNUSS
- 32 SAPPERSDAG OP DE FRUITHOF

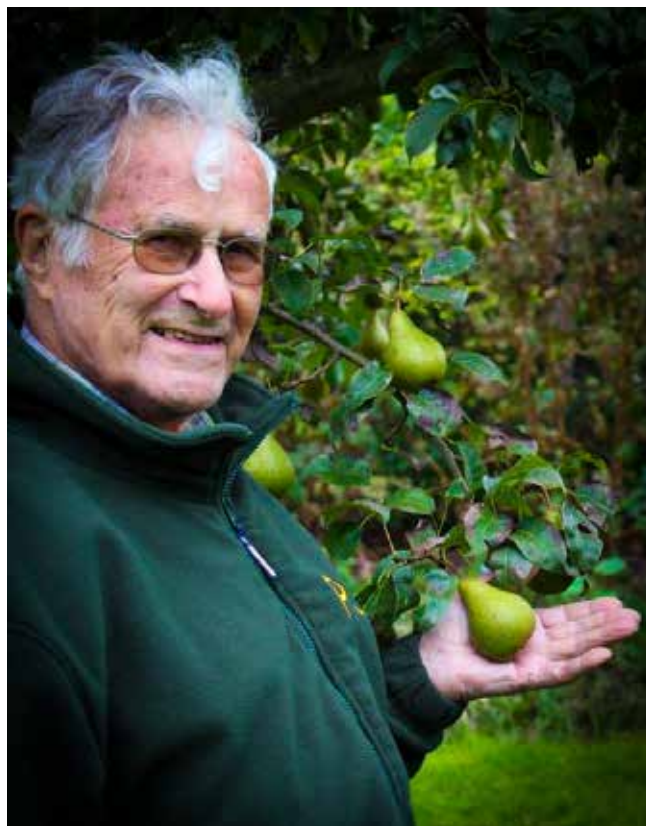
In memoriam Henk Houtman

Op 3 september jl. is na een kort ziekbed op 97-jarige leeftijd Henk Houtman overleden. Hij was lid in de Orde van Oranje Nassau en samen met zijn vrouw Jet erelid van de POMologische Vereniging Noord-Holland waarvan hij een van drie oprichters was.

Henk is fruitteler geweest en had heel veel praktijkkennis van de fruitteelt en van fruitrassen die veel in Noord-Holland voorkwamen. Hij kende allerlei oude appel en perenrassen. Toen veel rassen werden afgedankt, om alleen nog Golden Delicious, Elstar of Jonagold te gaan telen, en ook de hoogstammen uit het landschap verdwenen, is hij actief geworden om historische fruitrassen te helpen bewaren. Zijn zorg over het verdwijnen van al die rassen werd door meer liefhebbers in zijn regio gedeeld en leidde in 2002 tot de aanleg van een collectieboomgaard in de Beemster, waarvoor hij in 1 jaar van honderden oude rassen enthout verzamelde in heel Noord-Holland, en vervolgens boompjes op liet enten bij professionele boomkwekers. Elke boom is door zijn handen gegaan. De teller van deze collectieboomgaard staat nu op 380 stuks, bomen van rassen die ooit in Noord-Holland in de teelt zijn geweest. Het is daarmee een van de grootste collecties fruitbomen in Nederland. Tot op hoge leeftijd bleef hij nauw betrokken bij de collectieboomgaard. Hij vertelde met volgehouden aandacht de bezoekers hoe je de fruitbomen het best kunt enten en verzorgen. Over elk ras had hij een mooi verhaal over herkomst of smaak. Als men echt niets wist over een fruitras of het niet kon determineren, ging men met het fruit naar Henk. Zijn vrouw Jet beheerde een boekenkist met enkele heel oude naslagwerken. Als Henk de kennis niet paraat had, wat zelden gebeurde, was er nog die kist. Door afbeeldingen, maten en beschrijvingen van geur en smaak te vergelijken, kwam hij er, soms na dagen en soms na maanden, toch altijd uit.

Henk Houtman was een bescheiden mens; hij wilde nooit op de voorgrond staan. Tijdens een symposium dat POM Noord-Holland ter gelegenheid van zijn negentigste verjaardag organiseerde, mochten de organisatoren zijn naam niet noemen, hoewel daar alle reden voor was, want zijn bijdrage was altijd enorm.

Henk en zijn vrouw waren vanaf het begin ook actieve leden van de Noordelijke Pomologische Vereniging. Dat Henk de artikelen in Pomospost met grote interesse las, werd duidelijk, doordat hij soms opbelde om te reageren met aanvullingen of commentaar. Ook stuurde hij wel een handgeschreven brief, want Henk is nooit digitaal gegaan. Vorig jaar correspondeerde hij nog met de redactie over het ras Schagerrood. Het bestuur van de NPV en de redactie van Pomospost wensden Jet Houtman en verdere familie veel sterkte om dit verlies te verwerken.

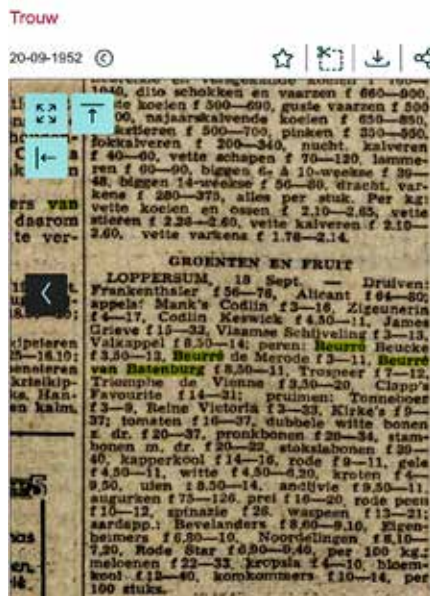
Op zoek naar oude Groninger fruitrassen

Sinds haar oprichting in 1989 houdt de Noordelijke Pomologische Vereniging (NPV) zich bezig met het opsporen en bewaren van oude fruitrassen. Veel van deze appels, peren en pruimen zijn inmiddels ondergebracht in de Fruithof te Frederiksoord.

In de eerste vijftig jaar van de vorige eeuw was er in Noord-Oost Groningen een relatief belangrijk fruitgebied, vooral in een breed gebied rondom het dorp Loppersum. Aan de hand van veilingberichten, vermeld in oude kranten, kunnen we een beeld krijgen van de hoeveelheid aan variëteiten.

Nu blijkt dat er nogal wat Groningse rassen ontbreken in de Fruithof. Daarom wil de NPV actief op zoek gaan naar deze rassen. Om hierin te kunnen slagen hebben we de hulp van de inwoners nodig. Veel mensen blijven nog wel wat te weten van zeldzame fruitrassen. Misschien weet u zelfs nog bomen te staan! Wij vragen u om dan contact met ons op te nemen. Alle kleine beetjes informatie zijn welkom.

U kunt de informatie sturen naar Auke Kleefstra, e-mail: arkleefstra@zonnet.nl of Marianne van Lienden, e-mail: info@npv-pomospost.nl

Tekst: Auke Kleefstra, foto: Veilingbericht uit Trouw 20 september 1952.

BES

Fay's Prolific Van der Mei (rood)
Kleine C (rood)
Lopster bes (rood)
Losdorper (rood?)
Roodknop (zwart)

PRUIM

Abrikoospruim
Blauw wildje
Duitsche Blauwe
Koningspruim
Pruimenel
Renswouder Blauwe

APPEL

Albackzoet
Baardgulling
Citroenappel
Dr. Julian
(verschrijving Prinses Juliana?)
Framboosappel
Gestreepte Kardinaal
Grauwe Reinete
Grijze Jaap (Grieze Jeup)
Groninger Pippeling
Hollands Zoet
Honingzoet
Jaarling (Westlandsche Bellefleur)
Jan Menkes
Juweelappel
Kandijzuur
Kantjeup
Karperzoentje
Keesappel
Kersappel
Kuipers Eersteling
Luntersche Reinete
Mevrouw van Ekenstein
Mijnheer van Dijksterhuis
(Ekenstein)

Mulderappel
Noordhoffs Zoete
Peetappel
Peterselie-appel (Bottersellerie)
Pompadour (Pomme d'Or)
Pootschijveling
Putappel

Reinders Reinete
Reinete Bellefleur
Reinete van Karelsveld
Reinete van Eekwerd (Ekenstein)
Reinete van Eenum
Roode Jeupappel
Roode Reinete
Roodzoet
Smeervin
Smitsappel
Spaansche Zoete
Steenzoete
St. Jaapappel
Van der Tuins Eersteling
Vegters Reinete
Wintervalkappel
Witte Tulpappel
Zoete Belappel
Zoete Jaapappel
Zoete Mulderappel
Zoete Pommadam
Zoete Pootschijveling
Zoete Seedling
Zoete St. Jaapappel

Zoete Valkappel
Zoete Veeger
Zoete Winterparadijs
Zoete Zilverling
Zoet Zijden Hemdje
Zonappel
Zonzoet

PEER

Berghuispeer
Bergvaas (Besfospeer)
Beurré van Batenburg
(Oosterwiltwerd?)
Doortjespeer
Goudbargemot
Goudkeizerin
Grauwe Perzikpeer
Grijze Tesselaar
Groene Juttepeer
Herfstjut
Keizerinpeer

Klaasoompeer
Knolpeer
Maneelppeer (Mooi Neeltje)
Pijpekan
Sinterklaaspeer
Trosjespeer
Van Assenpeer
Van Hasseltpeer
Winterjut
Zoetebel (Zottebel)
Zomerbergamot
Zomermandje

Nieuws & wetenswaardigheden

Oogstramingen peren en appels

Tijdens Prognosfruit 2021 (5 augustus jl., red.) zijn de Europese oogstramingen peren en appels gepresenteerd. Naar verwachting worden er dit jaar 10% meer appels en 28% minder peren geoogst in heel Europa. Jan de Kloe, productmanager Hardfruit bij The Greenery: "Goede vooruitzichten voor komend hardfruitseizoen. Gelukkig bevindt de Nederlandse fruitteelt zich aan het begin van het nieuwe afzetseizoen aan de goede kant van de streep en zijn de vooruitzichten bij The Greenery voor zowel appels als peren goed."

Meer appels ondanks areaalkrimp

In Nederland vindt de appelteelt dit jaar plaats op 5.947 hectare, zo blijkt uit cijfers van CBS. Dit is 3% lager dan vorig jaar en daarmee is de dalende trend nog steeds niet gestopt. Elstar is met een aandeel van 40% in Nederland verreweg de meest geteelde appel. Dit jaar wordt naar verwachting 101 miljoen kilo Elstar geoogst. Dit getal is hoger dan vorig jaar, maar haalt niet de oogstomvang van 2019 en al zeker niet die van de jaren 2016 en eerder. Hetzelfde geldt voor Jonagold (inclusief Jonagored), het tweede ras in Nederland, waar dit jaar een oogst verwacht wordt van 56 miljoen kilo. Ten opzichte van 2019 valt de totale appelooft in 2021 ongeveer 10% lager uit, ten opzichte van een jaar of zeven geleden is het nog maar net meer dan de helft. Het GroentenFruit Huis en de Nederlandse Fruittelers Organisatie schatten de totale appelproductie dit jaar 14% hoger in dan in 2020.

Doordat de Duitse teelt in particuliere percelen, de Streuobstanbau, slechts half zo groot als vorig jaar is, zal de vraag naar appels al in de herfst goed zijn.

De Europese appelproductie in 2021 wordt geschat op 11.735.000 ton. Dit is 10% meer dan vorig jaar (2020) en 1% meer dan het gemiddelde van de jaren 2018-2020.

Beurré Alexander Lucas. Foto Marianne van Lienden.

Perenoogst lager ingeschat

Op 10.070 hectare staan in ons land perenbomen geregistreerd. Hiermee is het oppervlak 1% groter dan vorig jaar. In de jaren voor 2020 is het areaal constant gegroeid. Deze nieuwe aanplant zien we nu terug in de productie. De oogst van Conference, goed voor ruim driekwart van de Nederlandse perenoogst, is geraamd op 251 miljoen kilo. Dat is niet alleen lager dan vorig jaar, maar zelfs het laagste volume van de afgelopen 10 jaar. Op afstand volgen Beurré Alexander Lucas en Doyenné du Comice als meest geteelde perenrassen, waarbij wordt gerekend op respectievelijk 22 miljoen kilo en 17 miljoen kilo.

De totale Europese productie van peren in 2021 wordt geschat op 1.604.000 ton. Dit is 28% minder dan vorig jaar en 27% minder dan het gemiddelde van de periode 2018-2020. De perenoogst is daarmee de kleinste van de afgelopen tien jaar.

De verwachte matige oogst lijkt vooral het gevolg te zijn van late vruchtrijpheid gedurende het koude voorjaar. Daarna is er door veel telers toch nog gedund, omdat onder de overbleven vruchten er veel van matige kwaliteit waren.

De zorgen liggen vooral in Zuid-Europa. Door onder meer het koude voorjaar in Italië is de productie van Abate Fetel zo laag dat een zeer hoge prijs het verlies niet kan goedmaken. Men voorziet zelfs dat Italië een recordhoeveelheid peren zal importeren, waaronder ook Conference uit Nederland en België. "Dit biedt perspectief voor het komende afzetseizoen", stelt Jan de Kloe, productmanager Hardfruit bij The Greenery. Hoewel Nederland dit jaar een daling laat zien ten opzichte van 2020, is ons land dit jaar naar verwachting de belangrijkste speler in de Europese perenoogst met een aandeel van ruim 20%.

Bronnen:

<https://www.agf.nl/article/9347995/20-08-2021>

<https://www.gfactueel.nl/Fruit/Nieuws/2021/7>

<http://prognosfruit.eu/en/welcome-to-prognosfruit/>

Eerste schade bruingemarmerde schildwants

De bruingemarmerde schildwants (*Halyomorpha halys*) komt sinds 2018 ook in Nederland voor. In Italië en Duitsland heeft deze wants al veel schade aangericht. Dat was voor de Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO), het Platform FRUITVOORUIT.NL en de Wageningen Universiteit Research (WUR) reden om in 2020, met behulp van subsidie van Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen, een onderzoek te starten naar de levenswijze van deze wants en de verspreiding in ons land. Ook worden potentiële bestrijdingsmethoden verkend. Dat dit onderzoek noodzakelijk is, blijkt wel uit het feit dat de wants dit jaar heeft overwinterd in verschillende regio's in Nederland. Bovendien is in augustus in de Betuwe de eerste schade aan peren geconstateerd bij bomen waarop ook jonge schildwantsen werden aangetroffen. De NFO en het Platform FRUITVOORUIT.NL hebben er daarop op aangedrongen om het onderzoek, dat dit jaar afloopt, met een jaar te verlengen. Hiervoor is een verzoek ingediend bij de Topsector. Als dit wordt gehonoreerd, kan het onderzoek worden voortgezet en kan, naast het continueren van het bestaande onderzoek, ook worden gekeken naar sluipwespsoorten die deze wants kunnen bestrijden.

Bron: Fruitteelt, 18-2021, p. 5.

Foto: WUR.

34 zeldzame Nederlandse appelrassen geplant

Op 10 november jl. is de appelcollectie van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN), een onderdeel van Wageningen University & Research (WUR), opnieuw uitgebreid met 34 zeldzame Nederlandse appelrassen. De collectie erfgoedrasen is in Randwijk ondergebracht en wordt professioneel onderhouden. Er staan nu bijna 200 (erfgoed) rassen, elk ras in drievoud, waarvan het merendeel uit Nederland komt. Sinds 2019 worden hier elk jaar ca. 30 van de meest bijzondere en kwetsbare inheemse Nederlandse appelrassen aan toegevoegd door het Nederlands Fruit Netwerk. Dit jaar zijn onder andere boompjes van de rassen Citroenappel, Kromme Schijveling en Anna van Zieuwent aangeleverd. De leerlingen van groep 7 en 8 van de School met de Bijbel in Randwijk, bestuursvoorzitter Louise O. Fresco van de WUR en het Nederlands Fruit Netwerk (NFN) waren daarbij aanwezig. Na afloop van het planten kregen de schoolkinderen een Natyra-appel, een schurftresistent appelras dat bij Fresh Forward in Randwijk ontwikkeld is voor de biologische teelt en gingen zij naar huis met het boek "Bio-economy in mijn dagelijks leven", een cadeau van WUR.

Het CGN wil met de erfgoedcollectie voorkomen dat typisch Nederlandse appelrassen verdwijnen, omdat deze variëteiten niet meer interessant zijn voor de commerciële teelt. Zoete appelrassen werden in het verleden gegeten als deel van de warme maaltijd, maar tegenwoordig is er geen vraag meer naar deze zogenaamde stoofappels. Het genetisch materiaal van deze oude appelrassen en de biodiversiteit waar ze voor staan, blijft op deze manier wel beschikbaar voor toekomstig onderzoek en het kweken van nieuwe rassen (veredeling). De eerste rassen in de collectie zijn al verzameld in 1976.

Bron: <https://www.wur.nl/nl/nieuws/>

Omslagfoto

Fruitafbeeldingen uit "De Koninglycke hovenier aanwyzende de middelen om boomen, bloemen en kruyden te zaayen, planten, aen queeken en voort teelen. Met constigen platen verciert", door Hendrik (Henri) Causé, Amsterdam 1676.

Louise Fresco neemt een appelboompje in ontvangst.

Wat is beter? oude of nieuwe appelrassen aanplanten

Ervaringen in een volkstuin

Het uitzoeken van een geschikte appelboom voor een kleine tuin is nog niet zo eenvoudig. Zo begon ik dertig jaar geleden met het aanplanten van drie sterappelboompjes in het gazon van ons huis in een nieuwbouwwijk. Puur om de naam koos ik voor sterappels, een oud ras (1830), maar daar ging het mij toen niet om. Ik wist wel dat ze mooie rode appels een hoge sierwaarde hadden. We hebben vier jaar in dat huis gewoond, nooit appels aan de bomen gezien, zelfs geen bloesem. We hebben er in ieder geval wel alles aan gedaan om de bomen aan het bloeien te krijgen. Voor een ideale lichtval werden de takken naar beneden geleid tot een hoek van 45 graden door ze vast te zetten met draad en tentharingen. Dit leverde nog wel eens wat echtelijke twisten op, omdat mijn man het zielig vond voor de bomen. Maar zelfs als er wel bloesem was geweest dan is het de vraag of er appels gekomen waren. Sterappel is namelijk niet zelfbevruchtend en daarbij bloeit de boom laat, wat de kans op bevruchting verkleint. En daarboven: het duurt jaren voordat sterappel vrucht gaat dragen.

Laxton's Superb. Foto Rita Poppen.

Toen ik op volkstuin Klein Dantzig (in Amsterdam) tuinder werd, kreeg ik opnieuw kans om appelbomen aan te planten. De Sterappel had ik door de slechte ervaringen uit mijn hoofd gezet. Zonder er op te studeren koos ik leiappelbomen die me bevielen door hun vormen. Bij de kweker selecteerde ik Elstar (1955), een zoetzure handappel. Dit is een vrij nieuw ras dat ontstaan is door het kruisen van Golden Delicious en Ingrid Marie. Ook koos ik voor een ouder ras: Glorie van Holland (1880), een sappige, zachtzure appel. Ik twijfelde over de Laxton's Superb (1897), een kruising tussen Wyken Pippin en Cox's Orange Pippin. Ten eerste omdat de boom er een beetje grof uitzag, een vreemd silhouet had met een ongewenste kromming in de stam. Bovendien had ik nog nooit van het ras

gehoord. De kweker haalde mij over de streep: het was een sterke boom en het was een goede bestuiver. Een jaar later bloeiden Elstar en Glorie van Holland en aan beide bomen kwamen direct appels. De Laxton's Superb deed het eerste jaar ook een beetje mee, maar de jaren er op bleef de bloei achter en de appels bleven ook weg. Hoe kwam dat nou? Ik sloeg de literatuur er op na en zocht wat op internet. Wat ik over het ras te weten kwam? Vooral pijnlijke zaken, zoals "moeilijk boomtype met sterke groeikracht; sterk beurtjaargevoelig..." en "hoge snoeikosten". En al heb je deze boom alleen als bestuiver, je hebt er weinig aan als de boom niet wil bloeien.

Twee jaar later schafte ik nog eens drie leibomen aan. Het waren impulsaankopen, maar dit keer wist ik wel dat ik iets speciaals wilde: oude appelrassen. Ik kon de naam Karmijn de Sonnaville niet weerstaan. Bij zo'n romantische naam zou het toch wel om een oud en zeldzaam ras gaan? Thuis kwam ik erachter dat het ras nog maar sinds 1971 op de markt is. Het gaat om een kruising tussen Cox's Orange Pippin met Jonathan of Schone van Boskoop, dat schijnt niet helemaal duidelijk te zijn. Bij de introductie werd het ras gepresenteerd als zeer veelbelovend, vanwege de voortreffelijke smaak en het fijne aroma, maar enkele jaren later werd diezelfde vrucht vooral gezien als een geschikt ras voor appelsap. Het grootste probleem voor de consument was de ruwe buitenkant en eigenlijk waren de appels ook een beetje te groot voor één persoon. Een andere appel die ik toen aanschafte, was de Gravensteiner, een dessertappel. Dit is wel een oud appelras (1669), afkomstig uit Denemarken, dat wel de allerlekkerste appel wordt genoemd, maar je moet er wel veel voor doen. Zo is het geen stevige boom: soms moet je de takken ondersteunen. Het duurt lang voor de boom vrucht draagt en de boom bloeit vroeg waardoor er kans is op vorstschade. De boom doet het goed op klei en dan het liefst aan zee. De derde boom die ik koos was de Notarisappel (1890), sappig en zachtzuur van smaak. Deze drie bomen hebben in mijn tuin nog geen vrucht gedragen, maar wel al prachtig gebloeid.

Wat kun je beter kiezen: een oud of een nieuw appelras?

Dat is moeilijk te zeggen. Je moet je eerst afvragen waarom je een bepaald ras zou willen hebben. Mijn ervaring is dat sentiment vaak geen goede leidraad is, vaak waren de omstandigheden in de boomgaard van je grootouders verschillend van de situatie in je volkstuin. Ik heb nog wel eens heimwee naar de muffe zure geur van Hollands Zoet op de droogzolder van mijn grootouders, maar eigenlijk ben ik geen liefhebber van hete bliksem, dus dat ras neem ik toch maar niet. Dat appels vroeger beter smaakten dan tegenwoordig heeft meestal niet veel met het ras te maken. Vroeger at je de

appel vaker rechtstreeks van de boom en die vruchten waren goed gerijpt. Daarom zijn in je herinneringen de appels van vroeger lekkerder.

Toch is er wel een oud ras dat ik voorzichtig durf aan te bevelen: Glorie van Holland, die mooi en lang bloeit en veel lekkere appels geeft en niet zo snel last heeft van ziektes. Mocht ik in de toekomst nog een appelboom gaan aanschaffen, dan wordt dat een ander oud ras: Groninger Kroon. Deze soort is in 1875 ontdekt in Noordbroek en de vinder noemde de boom naar zijn vrouw Jantje Kroon. Het schijnt een gemakkelijke boom te zijn voor een kleine tuin. Hij heeft een matige groei, kan klein gehouden worden, heeft geen bestuiver nodig en kan redelijk goed tegen vorst. Nadeel is dat het ras net als de Notarisappel niet zo goed tegen natte grond kan. Een ander nadeel is dat de boom last kan hebben van beurtjaren, maar met de juiste snoei zou je dat kunnen voorkomen. Ook zou ik wel een Bramley's Seedling willen planten, maar helaas is deze boom voor een volkstuin geen optie. Deze boom is vooral geschikt voor aanplant in een groot weiland om schaduw te bieden aan het vee en daarnaast heb je dan mooie groene appels die heel geschikt zijn voor appeltaart en ook lekker zijn om uit de hand te eten. Moderne rassen kunnen ook goed zijn. Zo heb ik wel al eens Elstar kunnen oogsten, maar het nadeel aan deze boom is dat hij gauw last heeft van ongedierte, al kan dit ook aan de standplaats liggen. Voor de bestrijding daarvan heb ik nog geen goede oplossing gevonden. Twee jaar geleden ontmoette ik mensen van kwekerij De Batterijen. Zij lieten mij Ecolette en Santana proeven, allebei heerlijk. Ik mocht van hen een jonge ent gratis mee naar huis nemen. Santana is een kruising tussen een Elstar en Priscilla, is lekker knapperig en schijnt heel lekker te zijn in een salade. Bovendien schijnt het ras geschikt te zijn voor mensen met een appelallergie. Toch koos ik voor Ecolette, een kruising tussen Elstar en Prima. Die staat nu al drie jaar in mijn tuin. Ik heb helaas nog geen bloesem gezien, maar ik blijf hopen. Het voordeel van Ecolette en Santana is dat ze goed ziekteresistent en dus geschikt zijn, als je liever geen bestrijdingsmiddelen gebruikt. Overigens heeft de Groninger Kroon dit voordeel ook.

Glorie van Holland in april. Foto Rita Poppen.

Overwegingen bij de aanplant

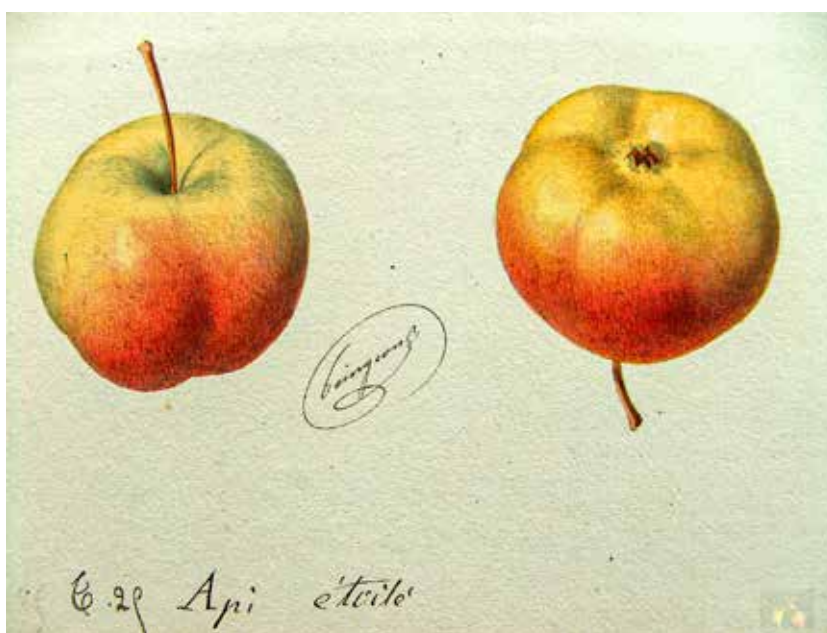
Als je toch graag een speciaal ras wilt, neem dan in overweging:

- Hoe groot wordt de boom en moet ik rekenen op kosten voor het snoeien?
- Moet ik bestrijdingsmiddelen bij een bepaald ras gebruiken en wil ik dat wel?
- Is er een geschikte bestuiver in de buurt? Zelfbestuivend kan ook, maar een goede bestuiving geeft een betere opbrengst.
- Kan de boom een beetje tegen natte voeten?
- Heeft de boom last van beurtjaren en vind ik dat een probleem?

Misschien is het nog leuk om even het alleroudste appelras te noemen: de Api Etoilé, die er al was in de tijd van de Romeinen. Deze moet je niet kiezen voor de smaak, maar eerder voor zijn leuke vijfhoekige vorm en omdat je er leuk over kunt babbelen.

Tekst Rita Poppen

Dit artikel is eerder verschenen in Klein Dantzig Magazine nr. 13, 2017, blz. 12 en 13.

Api Etoilé.

Tussendoor

De meest noordelijke appelboom van Nederland

Op Rottumerplaat, het meest noordelijke Waddeneiland van Nederland, staat in de duintjes een eenzame appelboom.

Op de plek van Rottumerplaat lag rond 1600 het eiland Rottumeroog dat zich in de afgelopen eeuwen langzamerhand in oostelijke richting heeft verplaatst. Rond 1830 ontstond op die plek een zandplaat die rond 1860 zo'n grote omvang bereikte, dat hij de naam Rottumerplaat kreeg. In de jaren vijftig van de vorige eeuw is aan de noordkant van de zandplaat een stuifdijk aangelegd als onderdeel van de onzalige plannen om de gehele Waddenzee in te polderen. Achter de stuifdijk werd een rij duinen opgeworpen. Daar liet Rijkswaterstaat een dienstwoning bouwen met een barak voor de onderhoudsploegen die de stuifdijk en de duintjes moesten onderhouden.

In 1991 werd voor Rottumeroog en Rottumerplaat een beheerplan opgesteld waarin werd vastgelegd dat de eilanden aan de natuur werden overgelaten. Het onderhoud werd gestaakt en ze zouden voortaan alleen nog tweemaal per jaar worden ontdaan van zwerfvuil. Bewoning en bezoek werden strikt verboden, behalve voor wetenschappers en een enkele excursie naar Rottumeroog. De verwachting was dat Rottumerplaat zou wegspoelen. Aanvankelijk werd het eiland kleiner, maar de laatste jaren groeit het juist enorm aan. Aan de noordkant van het eiland is een rif ontstaan dat het strand en de duinen aan de noordzeekant beschermt.

De gebouwen van Rijkswaterstaat staan er nog steeds en dienen nu als tijdelijk verblijf voor twee vogelwachters die er tijdens het broedseizoen (1 april - 1 augustus) verblijven. Barwolt Ebbinge en zijn vrouw Doortje Dallmeijer waren jarenlang vogelwachters en verbleven maanden achtereen op Rottumerplaat om broedvogels, doortrekkers en wintergasten te tellen.

Zij zagen enkele jaren geleden vlakbij de gebouwen een ongeveer dertig jaar gezonde, oude appelboom staan en fotografeerden de bloei en de vruchten van de boom. Op de foto zijn beroeste, lichtgekleurde appels te zien.

Ook de kapitein van De Harder, een onderhoudsboot van Rijkswaterstaat, Freek Jan de Wal, nam begin oktober dit jaar foto's van de boom en stuurde ze naar NPV-lid Lena Lebedeva. Hij kon geen appels meer onder de boom vinden. Op het eiland zijn konijnen van het vasteland uitgezet, dus er is een grote kans dat zij de appels hebben opgegeten. En op deze winderige locatie vlakbij zee zullen appels ook snel afgewaaid zijn.

Mogelijk is de boom een zaailing die vóór 1991 gegroeid is uit een pitje van een klokhuis van een appel die weggegooid is door een van de werklui. De knoestige stam van de boom heeft namelijk de kenmerken van een zaailingappel. De boom ziet er gezond uit. Helaas heeft nog niemand de appels geproefd. Freek Jan de Wal heeft toegezegd enthout van de boom te knippen en aan Lena Lebedeva geven.

De foto van de boom is van Freek Jan de Wal. De foto van de takken met appels zijn van Barwolt Ebbinge. Wilt u meer weten van het eiland? Zijn levendig geschreven boek over Rottumerplaat is kort geleden verschenen.

Ebbinge, Barwolt. Rottumerplaat. Verboden eiland in de Waddenzee.

ISBN 978-90-4503-019-7, 288 pagina's plus 2 fotokaterns, €24,99. Atlas Contact Amsterdam 2020.

Jan Veel

Prachtige en duurzame naambordjes

Het probleem met naambordjes was altijd dat de belettering, meestal gelamineerd, niet standhield. Maar al enige jaren zijn duurzame naambordjes leverbaar, die door en voor NPV-leden zijn ontworpen. Sinds kort is het mogelijk naambordjes met de laser-graveermachine te laten maken die zowel tekst als (kleuren)foto's kan drukken. De lasergravure is permanent en slijtvast. Bepaal uw eigen tekst tot maximaal 200 karakters. Prijzen zijn inclusief graveren en btw en exclusief verzendkosten.

Naambord "Foto"

Met laser gegraveerde teksten en een kleurenfoto van de vrucht. Een afbeelding naast de foto is ook mogelijk, bijvoorbeeld een logo of QR-code. Ter bevestiging op een paal(tje).
Materiaal: aluminium.
Afmetingen: 12 x 10 cm (b x h).
Ledenprijs: € 9,00 per stuk.
(voor niet-leden € 11,50).

Naambord "Rustiek"

Een populair naambordje met een speelse vorm. Met laser gegraveerde tekst en naar keuze met logo of QR-code.
Materiaal: roestvrijstaal.
Afmetingen: 12 x ca. 9 cm (b x h) en 1 cm dik.
Met één vorgeboord gat.
Ledenprijs: € 11,00 per stuk. (voor niet-leden: € 13,50).

Voor nadere informatie en bestellingen kunt u contact opnemen met Tammo Katuin, email: voorzitter@npv-pomospost.nl of telefonisch: 06 30607113.

Oranjerieën in Nederland

Een oranjerie, orangerie of wintertuin (van het Franse woord voor sinaasappelboom: oranger) diende oorspronkelijk als stalling voor E uitheemse gewassen die de wintervorst niet verdragen. De naam is ontleend aan de citrussoorten die er overwinterden. Maar er werden ook talloze andere tropische of subtropische planten en bomen ondergebracht. Veel oranjerieën zijn verdwenen; de resterende hebben tegenwoordig meestal een andere functie gekregen.

Een stukje geschiedenis

Al in de zestiende eeuw zetten plantenliefhebbers oranjebomen en andere exotische planten in bloempotten of kuipen die 's zomers buiten neergezet werden en 's winters naar een beschutte plek, bijvoorbeeld een kelder, werden overgebracht. De eerste oranjerie van Nederland dateert al uit 1609. Dit was een loods in Leiden, ter overwintering van de citrusbomen of oranjebomen. In de tweede helft van de zeventiende eeuw was dit in de Republiek der Nederlanden een ware rage bij de hogere klassen en nam de opkweek van citrusbomen een hoge vlucht. Er verschenen belangrijke publicaties over citricultuur of citrusteelt. Economisch gezien speelde de cultuur geen rol van betekenis; alleen al het bezit van oranjeboompjes was een kostbaar statussymbool. De in de Nederlanden gekweekte citrusvruchten waren bitter en zuur en daardoor minder geliefd dan de uit Spanje en Portugal geïmporteerde citrusvruchten.

Gehoornde Oranje Appel. Bron: H. Causé (1676).

Plantenliefhebbers lieten hun oranjebomen in bakstenen gebouwen met een galerij van metershoge naar het zuiden gerichte vensters overwinteren. Deze galerijen worden beschouwd als de eerste, permanente oranjerieën. Omdat de meeste citrussoorten enige koude en zeer lichte vorst kunnen verdragen, was het aanvankelijk niet nodig deze gebouwen te verwarmen. In het winterseizoen werden de vensters met luiken gesloten en werden stoven in de galerij geplaatst om de temperatuur boven het vriespunt te houden. Stoven

waren houten kistjes die aan één kant open waren en waarin gaten aan de bovenkant waren aangebracht. In de stovf werd een test (kom) van aardewerk of metaal geplaatst waarin gloeiende kooltjes werden gelegd. Men zette een aantal met water gevulde schotels neer en zolang het water niet bevroor, hoefde men geen vuur te maken.

Afbeelding van een oranjerie uit Jan van der Groen (1670).

Bouw en inrichting

Jan van der Groen (ca.1624-1671), hovenier van de Prins van Oranje op paleis Honselersdijck en Ter Nieuburch, leverde bloemen en planten aan het huis Oranje-Nassau. Van der Groen beschrijft in zijn boek "Den Nederlandtsen Hovenier" (1669) het gebruik van de oranjerie.

Pieter de la Court van der Voort (1664-1739), een steenrijke Leidse lakenkoopman, stond aan het hoofd van een internationaal handelsimperium. Hij bezat meerdere buitenplaatsen waaronder Berbice in Voorschoten en het inmiddels verdwenen Meerburg bij Zoeterwoude. Omdat het verzamelen van planten zijn passie was, breidde hij zijn bezit uit met onder andere een oranjerie. Zijn boek over de aanleg en opzet van buitenplaatsen, dat in 1737 verscheen, is de neerslag van zijn kennis over het kweken van (tropische) vruchten en zijn ideeën over de aanleg en opzet van buitenplaatsen. Hij geeft daarin een

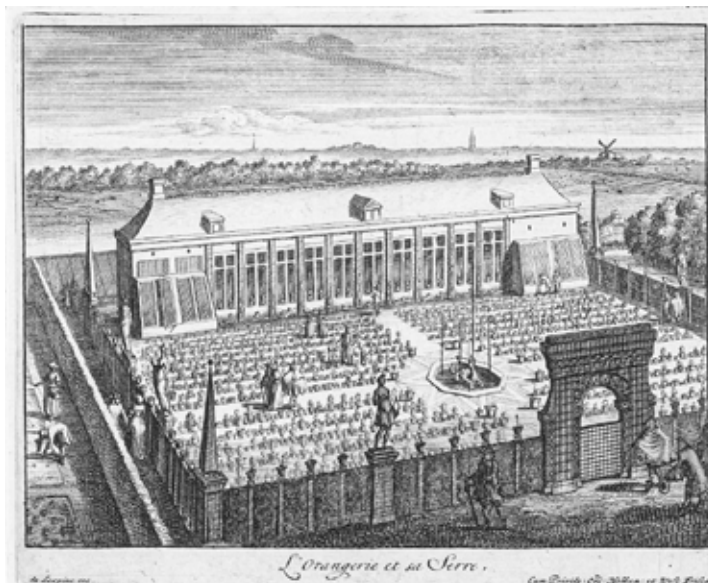
beschrijving van een model oranjerie “van 54 voeten lang (oude lengtemaat, 30.48 cm), 20 voeten breed en 16 voeten hoog (15,1 m x 5,6 m x 4,5 m)”. De vloer lag twee voeten boven het maaiveld van de tuin. De buitenmuur was anderhalve steen dik en de binnenmuur één steen. Aan de noord- en oostzijde bedroeg de tussenruimte zes duimen (oude lengtemaat, 2.57 cm) en aan de zuid- en westzijde vier duimen. De tussenruimte moest worden opgevuld met “wel gekrompen Boekweite-doppen” om de bewaarplaatsen droog te houden. De spouwmuren waren aan de binnenzijde van een beraping (ondergronds metselwerk) voorzien, opdat de boekweitedoppen tussen beide muren “beter zouden schikken”. De spouwen mochten bovenaan niet worden gedicht om het isolatiemateriaal zo nodig te kunnen aanvullen.

De oranjerieën stonden meestal aan de noordzijde van de moestuin, op het zuiden gelegen, zodat optimaal gebruik kon worden gemaakt van het zonlicht dat door de hoge vensters naar binnen viel.

De toegang tot de oranjerie bevond zich meestal aan de zijkant, aan de westzijde of aan de oostzijde, omdat de wagens waarmee men de kuisplanten vervoerde veel manoeuvreerruimte nodig hadden. Een poort, die uitkomt op de brede noord- of zuidzijde, zou de wagens te weinig ruimte geven om te keren. De muren aan de noordzijde waren doorgaans dikker dan de overige muren. Dit was nodig om de winterkou te weren. Om de noordzijde van de oranjerie te beschermen, werden er soms stallen tegenaan gebouwd.

In de loop van de zeventiende eeuw kwamen meer vorstgevoelige planten beschikbaar, zoals laurier, oleander en palmsoorten, vijgenbomen, kaneelbomen, olijfbomen, drakenbloedbomen, vederpalmen, waaierpalmen en agaven, mirte, rozen en diverse bloemen. Een verwarming tot 5°C voldeed aanvaardbaar, al bleek die niet genoeg voor het telen van tropische exoten, zoals de ananas, die bijvoorbeeld via de Verenigde Oost-Indische Compagnie, afgekort tot VOC

(1602-1800) en de West-Indische Compagnie, afgekort tot WIC (1621-1792) ons land bereikten. Deze gewassen hebben gelijkmatige en continue verwarming nodig tot 16 of 17°C. Daarvoor was een betere verwarming noodzakelijk.

Orangerie van kasteel Gunterstein in Breukelen. Joseph Mulder 1680-1696, ets. Foto: Rijksmuseum Amsterdam.

Stookkassen

Als brandstof voor de kachels in de oranjerie gebruikte men houtskool, hout, turf en later ook steenkool. Het probleem was echter dat de warmte niet gelijkmatig over de ruimte verspreid werd. Dergelijke temperaturen konden alleen worden bereikt in zogeheten stookkassen, (kassen voorzien van buizen waarin warme lucht circuleerde), die in ons land rond 1685 werden geïntroduceerd. Via rookkanalen werd de warmte verdeeld over het hele

gebouw. Ook dit systeem had nadelen: de rookkanalen konden lekken waardoor er rook kon ontsnappen in de oranjerie. Om hieraan te verhelpen, installeerde men de kachel vanaf de achttiende eeuw in een apart gebouwtje dat tegen de oranjerie was aangebouwd. Daarom schakelde men vanaf de jaren 1820 over op warmwaterbuizen.

Aangezien de temperatuur bovenin de kas altijd iets hoger was dan aan de vloer, probeerde men de oranjerieplanten zo hoog mogelijk op te stellen. In sommige oranjerieën stonden houten stellingen waarop de planten trapsgewijs werden neergezet.

Oranjerieplanten moesten niet alleen beschermd worden tegen vorst en vochtigheid, maar ook tegen fel zonlicht, vooral in het voorjaar. Daarom waren de ramen aan de binnenzijde vaak voorzien van doeken van grof linnen, die men door middel van een eenvoudig mechanisme kon optrekken en neerlaten. De ruiten werden aan de binnenzijde ook wel voorzien van kalk.

Twickel in Delden. Foto Pinterest.

Oranjerieplanten werden meestal rond 10 mei in de tuinen opgesteld. In de zeventiende en achttiende eeuw werden de kuipen door twee dragers met behulp van handbomen uit de oranjerie gedragen, zoals onder meer te zien is op een prent in "Den Nederlandtsen Hovenier". In de negentiende eeuw, toen de kuipen en de oranjerieplanten steeds groter werden, gebruikte men voor het transport speciale wagens. Er was heel wat mankracht nodig om de kuipen op de wagens te tillen. De oranjerieplanten werden opgesteld op plaatsen die goed zichtbaar waren vanuit het huis, zoals de oprijlaan en het voorplein. Soms bevond zich voor de oranjerie een parterre die speciaal bestemd was voor het opstellen van de oranjerieplanten.

De oranjerie op Broekhuizen in Leersum.

Kuipen van eikenhout

Kuipen en bakken werden doorgaans vervaardigd van eikenhout. Vanaf de negentiende eeuw werd ook tropisch hout gebruikt. De kuipen hadden bovenaan een grotere omtrek dan onderaan. Dit vergemakkelijkte het verwijderen van de kluit. Aan weerszijden van de kuipen en bakken waren vaak handvatten aangebracht. Er waren gaten in de bodem geboord om het overtollige water te laten afvloeien. Om het omwaaien van kuipplanten te voorkomen, sloeg men twee grote ijzeren pennen in de grond naast de kuip. Het omgebogen uiteinde van de pen greep om de rand van de kuip. De kuipen werden aan de buitenkant groen of geel geschilderd en tegenwoordig meestal groen of wit. Op sommige kasteeldomeinen werden de kuipen geschilderd in de heraldische kleuren van de adellijke familie die er woonde.

Meer glas

Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw werd steeds meer belang gehecht aan de architecturale vormgeving van de oranjerieën. In de negentiende eeuw nam de beglaasde oppervlakte van de oranjerieën sterk toe. De productie van glas werd goedkoper en het werd ook mogelijk om grotere ruiten te maken. Bij sommige bestaande oranjerieën werd het pannendak vervangen door een glazen dak, zodat men er een groter aantal exotische planten kon laten overwinteren. Het kwam ook vaak voor dat een serre werd aangebouwd tegen een bestaande oranjerie.

Huidige situatie

Er zijn nog enkele grote oranjerieën bewaard gebleven, zoals Broekhuizen bij Leersum (Utrecht) bij kasteel Twickel bij Delden (Overijssel), buitenplaats Elswout te Overveen bij Haarlem en Hyde Park bij Doorn. Enkele tientallen kleinere zijn nog op historische landgoederen te vinden. De meest oranjerieën zijn rijksmonumenten.

Meer glas

Slechts een fractie van de bewaard gebleven oranjerieën wordt vandaag nog steeds als oranjerie gebruikt. Ze zijn in gebruik als kantoor, restaurant of woning. Dat ze niet meer voor hun oorspronkelijke bestemming gebruikt worden, is vanuit cultuurhistorisch oogpunt erg jammer, gezien de grote betekenis die de citricultuur in het verleden heeft gehad.

Een voorbeeld: Kasteel en park Rosendaal

Op Landgoed Rosendaal in Rozendaal, vlakbij Arnhem, staat het imposante, historisch ingerichte kasteel in een park met veel bezienswaardigheden waaronder de door J.D. Zocher jr. (1791-1870) ontworpen oranjerie die 's winters nog als zodanig in gebruik is, want dan staan er de kuipplanten, onder andere een groot assortiment Agaphantus. 's Zomers is het een restaurant. Van medio mei tot medio oktober is de oranjerie geopend van dinsdag t/m zondag.

Jan Veel

Orangerie Elswout in Overveen is nu een feestlocatie. Foto van de website.

Bronnen

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Oranjerie>
 Hofhoveniers en plantagemeesters in de 17de eeuw: Jan van der Groen, biografie (ca.1624-1671) (vanlangelaer.blogspot.com)
<http://buitenplaatsberbice.nl/pieter-de-la-court-van-der-voort/> (PDF) Het gebruik van boekweitkaf in Nederland, (bouw)historische en archeologische gegevens. | Ruurd Kok - Academia.edu
<http://www.delandelijketuin-blog.nl/portfolio/landgoed-rosendaal/>

Tussendoor

De vijf populairste fruitrassen in Nederland?

De website TasteAtlas is een Engelstalige wereldatlas van traditionele gerechten, lokale ingrediënten en authentieke restaurants. Er worden ongeveer tienduizend traditionele gerechten en drankjes uit allerlei landen, regio's en plaatsen kort beschreven, zowel de populaire als de vrijwel vergeten producten. De laatste update van deze website was in januari van dit jaar. De lezer verwacht dan ook recente cijfers.

Onder meer de volgende top 5 van fruitrassen voor Nederland wordt hier genoemd.

- Schone van Boskoop
- Elstar
- Red Prince
- Karmijn de Sonnaville
- De Westlandse druif

De eerste twee appelryassen, Schone van Boskoop (bij ons onder de naam goudrenet bij iedereen bekend) en Elstar kunnen we overal in de winkels en supermarkten vinden. Maar de keuze van het overige fruit deed me de wenkbrauwen wel wat fronsen. Wat te

denken van de appel Red Prince, een moderne Jonagold mutant? Die vind je niet meer in de winkel, omdat dit ras niet meer in de handelsteelt wordt aangeplant. De appel Karmijn de Sonnaville (gekweekt door Piet de Sonnaville, Wageningen 1949) is misschien wel de lekkerste appel van Nederlandse herkomst, maar ze is uit de teelt verdwenen, omdat ze te roestig van uiterlijk is en te kanker gevoelig in de teelt. Je moet naar een hobbyist zoeken die er nog een boom van heeft. De Westlandse Druif, een kasdruif, is geheel verdwenen. Zou de stoofpeer Gieser Wildemans niet eerder een plaats verdiend hebben in onze top 5 van fruitrassen?

Jan Veel

Bron: [https://www.tasteatlas.com/most-popular-dutch-fruits \(types and products\)](https://www.tasteatlas.com/most-popular-dutch-fruits (types and products))

Hydepark in Doorn is een rijksmonument. Foto van de website.

De oranjerie van kasteel Rosendaal in Rozendaal. Foto van de website.

Luchtgekoelde fruitschuren

Voordat er koelinstallaties waren ontwikkeld, zochten fruittelers naar manieren om hun appels en peren zo lang mogelijk te bewaren. Door fruit zo koel mogelijk op te slaan, kan de bewaartijd verlengd worden. Luchtgekoelde schuren op fruitteeltbedrijven werden daar speciaal voor gebouwd. Meestal betreft het stenen schuren met veel ventilatiegaten. Soms werden veestallen en tabaksschuren omgebouwd tot fruitschuur. De opkomst van professionele koelhuizen betekende het einde van de fruitschuren. Vaak verdwenen ze of kregen een andere bestemming.

Oudste type fruitschuur te Neerijnen van wilgentenen en stro.

Anvankelijk was de fruitschuur een dichte, gemetselde schuur waarin het fruit los werd gestort. Incidenteel was er een eenvoudige van wilgentenen met stro gevulde schuur te vinden. Op landgoederen en bij kloosters waren fruitschuren gebouwd, die 'appelhuisjes' werden genoemd.

De wanden van de stenen schuren op fruitteeltbedrijven waren aan de binnenkant bekleed met stromatten en op de vloer lag een 20 cm dikke laag stro. Op de zolder

lagen stromatten als isolatie. In de winter zat men op de knieën in het stro om het fruit te sorteren dat naar de veiling ging. In de deursponningen en in de houten staanders waren uitsparingen gemaakt om planken in te schuiven zodat er vakken ontstonden waarin het fruit werd opgeslagen. Het fruit werd meestal niet zo lang bewaard, want het meeste fruit was niet lang houdbaar, al bleven sommige rassen, zoals de bellefleuren, wel tot maart goed.

Later kreeg de stenen fruitschuur ventilatiegaten die dienden om de temperatuur laag te houden en het onvermijdelijke bederf van de vruchten zo traag mogelijk te laten verlopen. De ventilatieluiken werden 's avonds opengezet om de koele nachtlucht binnen te laten en 's ochtends werden ze weer gesloten om de koude lucht binnen te houden en de warme lucht buiten. Het mocht ook niet te koud zijn. Tijdens vorst werden de kieren dichtgesmeerd met koemest. De deuren waren smal om tijdens het openen overdag zo min mogelijk warme lucht binnen te laten. De ventilatieopeningen waren juist behoorlijk fors. De luiken zaten aanvankelijk tamelijk hoog, want het fruit lag los gestort en mocht de ventilatieluiken niet afdekken. Na de komst van kistjes om het fruit te bewaren konden de luiken lager geplaatst worden. Zo kon de koude zwaardere lucht van onderaf de ruimte binnen stromen en de warmere lucht naar boven de ruime weer verlaten. Een ventilator kwam van pas om de luchtstroom op gang te brengen.

De eerste melding van een fruitschuur in de Zeeuwse kranten dateert van 1908, toen bessen- en kersenteler E. Lindenbergh in Wemeldinge beschikte over een fruitschuur waar onder meer kersen in mandjes werden verpakt voor ze werden verzonden. In 1913 experimenteerde het proefbedrijf voor de fruitteelt in Wilhelminadorp met een Kentse schuur voor de bewaring van fruit. Kentse schuren hadden rieten wanden en een dak van 30 cm dikte, dubbele deuren en kleine ramen met dikke blinden. Het was er pikkedonker en de temperatuur bleef redelijk constant; ventilatie vond plaats via openingen in de nok. De Kentse schuur bleek echter niet praktisch voor de fruitteler, doordat het er te donker was.

De stenen schuren die sindsdien standaard als fruitschuur gebouwd werden, waren ook donker van binnen, maar boden tevens werkruimte. Ook werd wel buiten voor de schuur gewerkt, bijvoorbeeld fruit gesorteerd. Vooral in Zuid-Beveland - vooral rond Kapelle maar ook op Tholen en Schouwen-Duiveland - verrezen tientallen van deze schuren. Ze werden sinds circa 1905/1910 tot in de jaren 1930 opgetrokken en mogelijk nog wel later. In 1959 werd nog een nieuwe fruitschuur gebouwd op het proefbedrijf in

Het zogenaamde 'appelhuisje' te Alblasterdam.

Het appelhuisje in Wouwse Plantage.

Wilhelminadorp.

Naast fruit werden in fruitschuren ook ladders, gereedschap en kisten bewaard. Ook stonden er soms een of meer vaten met water die gebruikt werden bij het sproeien van de boomgaarden.

Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw werden meer geavanceerde methoden om fruit te bewaren in gebruik genomen waarbij onder meer het zuurstofgehalte in de lucht omlaag werd gebracht. De temperatuur werd per fruitsoort en soms per ras geregeld. Het fruit werd voortaan bewaard in cellen in koelhuizen. Enkele oude fruitschuren bleven nog bestaan, zoals een fraaie fruitschuur van de NV Fruitteeltmaatschappij 'Lindek' in Wemeldinge ruim na de laatste eeuwwisseling. Mogelijk betreft het de schuur waarvan al in 1908 sprake was. In de jaren zestig, vooral in de tweede helft ervan, vielen nogal wat fruitschuren ten prooi aan vandalisme, bijvoorbeeld door brandstichting. In verschillende provincies staan nog fruitschuren die meestal een andere bestemming hebben gekregen, bijvoorbeeld een dubbelbestemming, zoals detailhandel en wonen.

Jan Veel

Bron:

Jan Zwemer, 2013, <https://encyclopedievanzeeland.nl/Fruitschuur>

De voormalige tabaksschuur in Herveld, Tielsestraat 157.

De fruitschuur in Simpelveld bij klooster Huize Loreto.

De fruitschuur in Wemeldinge, Wilhelminastraat (Zld).

Fruitschuur in Dussen, Hoek 2.

Een nieuwe plaag: de stinkwants

De stinkwants of bruingemarmerde schildwants (*Halyomorpha halys*) is voor het eerst in Limburg gezien in 2018 en wordt op steeds meer plaatsen in Nederland aangetroffen. De eerste schade aan fruitgewassen is deze zomer geconstateerd. De stinkwants lijkt op de inheemse grauwe schildwants. Doordat de bruin gemarmerde schildwants de vruchten aanprijkt, raken die misvormd en lijdt de fruitteiler schade.

Verspreidingsgebied schildwants

Deze van oorsprong uit Azië afkomstige wants is sinds enkele jaren een enorme plaag in Zuid-Europa en de Verenigde Staten. Ze heeft recent een barrière overwonnen en is nu ook in het Verenigd Koninkrijk aangetroffen. In Noord-Italië veroorzaakte de wants vorig jaar voor honderden miljoenen euro's schade aan peren, appels, kiwi's en perziken. Ook groenten als paprika en tomaat kunnen schade ondervinden. De Wageningen Universiteit riep dit jaar de hulp in van het publiek om in kaart te brengen hoeveel bruingemarmerde schildwantsen er in Nederland zijn. Een overzicht van de waarnemingen is te vinden op waarneming.nl. Onderzoeker Karin Winkler van Wageningen UR vertelde op een open dag van Proeftuin Randwijk dat de wants inmiddels in heel Nederland tot zelfs op de Waddeneilanden is waargenomen.. Zij wilde weten op welke plekken hij al in Nederland aangetroffen is en ook of ons klimaat wel warm genoeg is voor hem. Volgens haar lifte hij in de afgelopen decennia met internationaal transport mee en verspreidde hij zich zo over grote delen van Noord-Amerika en Europa: "Maar hij kan natuurlijk ook vliegen", vertelt ze.

Velen reageerden en stuurden foto's van wantsen op. Op de meeste ingezonden foto's was de grauwe schildwants te zien, een soort die erg op de nieuwe schadelijke wants lijkt. Maar bij 5 procent van de meldingen was het raak en dan vaak met meerdere waarnemingen uit dezelfde plaats. Volgens Winkler zijn in Nederland inmiddels ook bruingemarmerde schildwantsen in boomgaarden gevonden en is de eerste schade aan vruchten ontstaan. Deze schade is duidelijk aan de nieuwe wants te wijten.

Biologische bestrijding

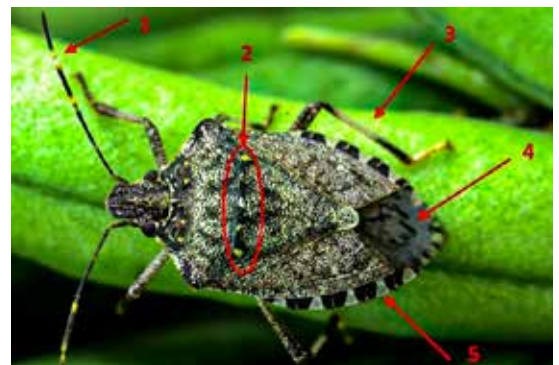
Het wegvallen van chemische middelen in combinatie met klimaatverandering heeft ervoor gezorgd dat de plaagdruk vooral in kassen is toegenomen. De bestrijding van de stinkwants is een grote uitdaging en is tot nu toe alleen mogelijk met chemische middelen. Deze chemische middelen verstoren de populaties natuurlijke vijanden die plagen als trips, spint, bladluis en witte vlieg onder controle houden. Er is een mogelijkheid om de stinkwants handmatig uit het gewas te verwijderen. Maar dit is alleen mogelijk bij lage plaagdruk in het gewas en deze techniek heeft daarom tot weinig resultaat geleid.

In zwaar getroffen landen als Italië wordt nu

geëxperimenteerd met het uitzetten van natuurlijke vijanden, zoals de Samoerai-sluipwesp (*Trissolcus japonicus*), eveneens uit Azië afkomstig. Mogelijk gedijt de nieuwe wants in Nederland minder goed dan in Zuid-Europa waar het klimaat warmer is en de winters milder zijn. Hopelijk wordt binnenkort naast de schildwantsplaag ook de Samoerai-sluipwesp in Nederland aangetroffen. Deze 1 mm kleine ei-parasiet werd eerder in Italië en Zwitserland en afgelopen jaar ook in Duitsland aangetoond.

Hoe herken je de bruingemarmerde schildwants?

1. Zwartwit gestreepte antennes, wit zowel aan het eind van het vierde als ook aan het begin van het vijfde element.
2. Vijf lichte punten op het pronotum (halsschild).
3. Zwart-witte poten.
4. Langwerpige, zwarte vlekken op de membraanvleugels.
5. Achterlijf is zwart-wit gezoomd.

Stinkwants. Foto WUR.

Bronnen:

<https://www.wur.nl/nl/artikel/de-bruingemarmerde-schildwants-heet-u-hem-al-gezien.htm>

<https://www.gfactueel.nl/Fruit/Nieuws/2021/8/Volop-bruin-gemarmerde-schildwants-in-Nederland-786901E/>

Zie ook het nieuwsbericht over deze schildwants op pagina 17.

Petrus Johannes Nelissen, Kersenkweker uit Oeffelt

Hij verdiende eigenlijk een kersenboom op zijn graf

Dit verhaal is eerder in een andere vorm verschenen in het herfstnummer 2021 van Merlet, het kwartaalblad van de Historische Kring Land van Cuijk. Het is geschreven door Jan Veebens van de Historische kring Land van Cuijk, en met toestemming van de auteur aangevuld door Marcel Rutten, Nederlands Fruit Netwerk.

De Inspecteur Löhnis, de Rijkmaker en de Wilhelmina, woorden die ik in mijn jeugd elk jaar weer hoorde als het kersentijd was. Vele uren stonden we na schooltijd bij mijn opa op de ladder. Ik hoor hem nog zeggen: "Steeltjes eraan, geen blad erbij en geen takjes breken. Volgend jaar wil ik ook nog kersen plukken en een geit heb ik niet". Maar als je op het topje van een fruitladder van acht meter stond en met een haak de uitstekende takken naar je toehaalde, lette je daar niet zo op, als de kersen maar zo vlug mogelijk in het mandje kwamen.

Hij en zijn huishoudster zochten de kersen uit en deden ze in kistjes van de Nijmeegse Veiling. 's Avonds om zes uur moesten de kistjes met kersen bij het verzamelpunt van de veiling zijn. De uitgesorteerde kersen die rot of door de vogels aangepikt waren, werden achter in de boomgaard uitgestrooid voor de hut met bijenkorven. Dan konden die beestjes er nog van genieten.

In een bericht in de Gelderlander van mei 1933 (Gelderlander 1933) kwam ik die kersennamen weer tegen, een tweede reden om me er verder in te verdiepen was de daarbij genoemde naam van de kweker P.J. Nelissen uit Oeffelt. Hoog tijd om de hoofdpersoon van dit verhaal te introduceren.

Petrus Johannes Nelissen (Piet) is zo'n 150 jaar geleden in Oeffelt geboren, op 11 mei 1863, aan de Kerkhoek 81 (2 op het kaartje). Zijn ouders waren Theodorus Nelissen en Petronella Boumans. De ouders hadden een landbouwbedrijf. Zijn voorouders van vaderskant waren herbergier op Koudenoord (1 op het kaartje), een herberg gelegen tegenover het Gennepershuis aan het jaagpad langs de Maas. De herberg is allang verdwenen.

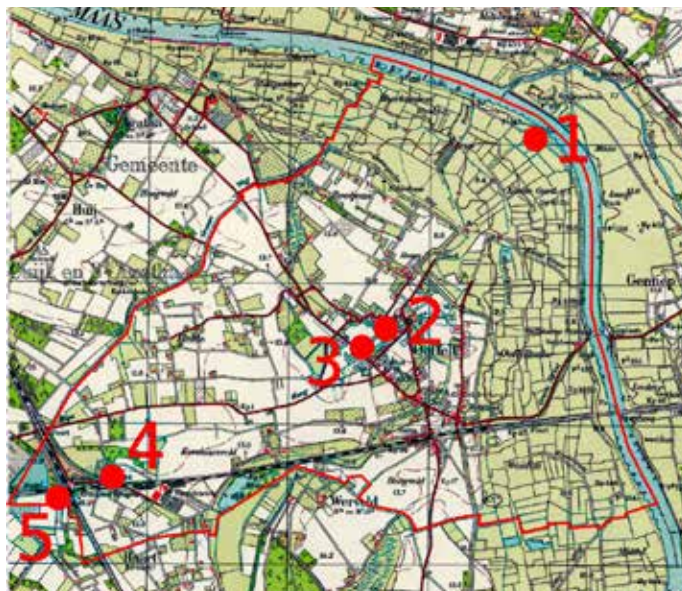
Piet ging in Oeffelt naar de lagere school, eerst bij meester Van Buuren en in de hogere klassen bij het hoofd van de school, meester Van der Sterren. Over zijn vervolgonderwijs weten we weinig, zeker is in elk geval dat hij in 1877-1878 op kostschool zit in Roermond, mogelijk het Bisschoppelijk College (Bevolkingsregister Roermond). Uit de registratie voor zijn dienstkeuring blijkt dat hij later niet voor niets vaak Pietje genoemd werd; hij meet 1,64m op zijn 20e. Overigens hoeft hij niet in krijgsdienst; zijn broer heeft de honneurs al voldoende voor het gezin Nelissen waargenomen (Lotingsregisters 1883).

Daarna gaat hij thuis meewerken op het bedrijf en deels ook voor zichzelf. In die jaren bekwaamde hij zich in het boomkwekersvak.

In de raadsvergadering van november 1888 wordt

hij in Oeffelt benoemd als gemeenteontvanger, zijn beroep is dan boomkweker. Hij blijft gemeenteontvanger tot april 1894. De beloning daarvoor was per jaar f130, -. Bij zijn eervol ontslag, met dank voor de bewezen diensten, staat vermeld dat hij naar elders vertrekt (Raadsverslagen gemeente Oeffelt). Dat elders blijkt Waalwijk te zijn, waar hij 10 jaar, van 1894 tot 1904, blijft wonen (Bevolkingsregister Waalwijk).

Vanuit zijn boomkwekersvak had hij in 1891 in Waalwijk al eens deelgenomen aan een tentoonstelling. Hij won daar toen al twee grote zilveren medailles, een voor de mooiste verzameling coniferen en een voor de mooiste verzameling fruitbomen (Echo 1891). In die periode had hij ook al een kwekerij in Waalwijk aan de toenmalige stationsstraat, tegenover het station. In zijn advertenties maakt hij handig gebruik van zijn prijzen (Echo 1891a). Pas drie jaar later verhuist hij naar Waalwijk. Daar was hij ook

Kaartje van Oeffelt (in rood kader) met plekken waar P.J. Nelissen gewoond heeft.

werkzaam als boom- en groentekweker. In december 1893 staat in de krant dat in zijn kwekerij aan de Stationsstraat aldaar verscheidende jonge boompjes zijn vernield. In Waalwijk begint hij met zaaien van kersen, en ontwikkelt hij tenminste één nieuw kersenras. Diverse kranten berichten in juli 1900 dat op zijn boom- en groentekwekerij een nieuw soort kersen

te bezichtigen is. “De kleur is wit doorschijnend, als albast, zodat de draden of nerven duidelijk zichtbaar zijn. De smaak is zeer zoet en aangenaam, de kers zal de naam Witte Meikers krijgen. Een andere eigenaardigheid is dat de mussen vanwege de witte kleur in het geheel niet aan de kersen zitten, wat gunstig is voor de oogst. Dit nieuwe ras kersen is uit zaad gewonnen en is buitengewoon vruchtbaar. Men kan per direct boompjes voor het nieuwe seizoen bestellen.”(o.a. Provinciale 1900, Vaderland 1900).

In 1910 wint hij op een tentoonstelling in Waalwijk nog een tweede prijs met zijn vruchtbomen (Bredasche 1910), hij is dan allang weer terug in Oeffelt.

In oktober 1904 gaat hij terug naar zijn moeder, die in 1895 weduwe was geworden. Als zij in 1907 overlijdt neemt broer Gerardus Marianus de boerderij over. Piet, die nooit getrouwd is, gaat dan in de kost. Eerst bij Hubertus Janssen aan de Lieting (3 op het kaartje), later verhuist hij naar Adrianus van den Heuvel op het Kruispunt (4 op het kaartje).

Uitsmijter gevraagd
 ter assistentie bij **openbare** lezingen en vergaderingen te Cuijk a/d Maas.
 Zulks in den jare 1914!...
 (Robuste gestalte vereischt.)
 Zichtzendingen onder letters:
P. W. P. en A. J.
 Best. Tuinbouw-Vereeniging te Cuijk.
 ZEGT HET VOORT.
P. J. Nelissen, - Oeffelt.

Ook in 1914 liepen de gemoederen onder tuinders soms hoog op.

In maart 1907 komt een aantal belangstellenden naar een vergadering in hotel De Korenbeurs in Cuijk om een tuinbouwvereniging op te richten (Boxmeersch 1907). De vergadering wordt geleid door de heer P. Nelissen, boomkweker te Oeffelt, die in korte woorden het nut van zo'n vereniging schildert. Na enige discussie wordt met algemene stemmen besloten de

vereniging op te richten. De contributie wordt bepaald op f1,50 per jaar. De dagvoorzitter sluit de vergadering met de wens dat vele leden zich bij de nieuwe vereniging zullen aansluiten en de fruitteelt in het Land van Cuijk een hoge trap van bloei zal bereiken. Dat het er niet altijd even vreedzaam aan toeging bij deze vereniging blijkt uit een advertentie in het Boxmeersch Weekblad van februari 1914 (Boxmeersch 1914), waarbij P.J. Nelissen uit Oeffelt als bestuurslid van de Tuinbouwvereniging te Cuijk een uitsmijter vraagt ter assistentie bij openbare vergaderingen te Cuijk, “Robuuste gestalte vereist”. Kennelijk werden ook toen al soms harde standpunten ingenomen in pomologische en andere kringen.

Zelf heeft Nelissen in die tijd al een flinke kwekerij, zoals blijkt uit twee advertenties in de Echo van februari en november 1907, waarin hij aangeeft 1e kwaliteit jonge vruchtbomen, van zware en lichte maat, duizenden zware doornplanten en een partij zwaar gewortelde Canada's (Canadese populieren, red.) te koop te hebben. Ook heeft hij hoogstam appelbomen in de soorten Bellefleur, Goud Remiet (Goudrenet, red.) en Sterappel. Destijds was gebruik van de juiste taxonomie ook al lastig. Deze appelbomen had hij overgenomen uit een kwekerij in Blitterswijk en ze hadden behoorlijk last van bloedluis. Piet Nelissen was wel in voor een experiment en vroeg hulp in Wageningen. En die kreeg hij. In het Tijdschrift voor Planteziekten beschrijft Quanjter (1906) hoe hij bij Piet Nelissen 2000 appelbomen ontsmet met blauwzuur, een zeer giftig gas dat ontstaat door cyaankali te overgieten met zoutzuur. Een levensgevaarlijke operatie, het zou tegenwoordig absoluut niet meer kunnen.

In 1912 koopt hij een stuk landbouwgrond dicht bij station Kruispunt Beugen, langs de Graafsedijk, sectie B917; Dennenbos en hakhout (5 op het kaartje). Hij begint daar een kwekerij. De Graafse Courant schrijft in maart 1912:

“Door de firma Nelissen is op de zuidwestelijke hoek, gevormd door de Noord-Brabantsch Deutsche Spoorweg Maatschappij (NBDS) en de Maatschappij tot Exploitatie van de Staats Spoorwegen (MtEvSS) een perceel grond aangekocht waar een bloem- en boomkwekerij wordt aangelegd. Aan de voorzijde wordt een prachtige reclametuin ingericht, waarop men vanuit de treinen van beide Spoorwegmaatschappijen het volle gezicht heeft en die een sieraad voor het Kruispunt zal vormen” (Graafsche 1912).

Op het terrein bouwt hij een strooien onderkomen voor zijn materialen en om te kunnen schuilen bij slecht weer. In 1924 vertrekt het gezin van Adrianus van den Heuvel naar Boxmeer en wordt Piet op dat adres ambtshalve uitgeschreven. In 1930 blijkt hij te wonen op het adres Kruispunt 89a, een ingepast nummer bij het station Kruispunt Beugen (Bevolkingsregister Oeffelt). Vrijwel zeker is dit het adres van de strooien hut die hij bij zijn kwekerij had gebouwd.

Piet Nelissen voor zijn strooien hut bij kruispunt Beugen. Foto: Andries Nielen, ca. 1912.

Het is lang niet duidelijk geweest waar precies Piet Nelissen op het Kruispunt heeft gewoond. Bekend was alleen dat hij direct achter het viaduct in die strooien hut woonde. Totdat er een luchtfoto van Kruispunt Beugen opdook, die eind oktober 1944 was gemaakt. Alle spoorlijnen en de stations staan daar op, maar ook het hoekje waar Nelissen woonde. Duidelijk is de kersenboomgaard te zien en vaag ook de strooien hut in de zuidoosthoek van het viaduct (in de rode cirkel). Op de topografische kaart is de hut netjes aangegeven, met het rode vlekje onder de “r” van “Poort”.

Luchtfoto (29 okt. 1944) en topografische kaart (Kadaster) van ca. 1935. Verdere uitleg: zie tekst.

Terug naar de kersen. Rond 1920 legde hij zich ook weer meer toe op het zaaien van kersen. Het Algemeen Nederlandsch Landbouwblad is een van de eerste die gewag maken van de zeer verdienstelijke kersenrassen die Piet Nelissen ontwikkeld heeft (Landbouwblad 1930). De kersenrassen hebben op dat moment nog geen naam, maar slechts een nummer. We komen er al wel een beetje achter hoe Nelissen te werk is gegaan: Hij heeft met name gekruist met Abesse de Mouland (Bastaard Dikke), Luiker Loen en Dubbele Meikers. Met zijn kruisingen probeert hij de zelffertiliteit van de Dubbele Meikers (een hybride van *Prunus avium* en *Prunus cerasus*) te verbinden aan de zoetheid van de krieken, diverse rassen *Prunus avium* (Fruittel 1947). Dat is overigens tot de dag van vandaag nooit gelukt. In de eerste twee Beschrijvende rassenlijsten voor Fruitgewassen onder redactie van dr. ir. Izaäk Rietsema worden de rassen van P.J. Nelissen beschreven met hun namen (Rietsema 1933-1936). P.J. Nelissen heeft de Inspecteur Löhnis, Rijkmaker, Vacantiekers, Wilhelmina, Princes Juliana, Harde Loen en Mijnheer Vroeg rond 1920 ontwikkeld. Van de Witte Meikers uit 1900 is geen spoor meer te vinden in de rassenlijsten. Rietsema bevestigt in de rassenlijsten de eerdere berichten omtrent kruisingsouders die Piet Nelissen gebruikte voor zijn zaailingen. Vanaf de derde rassenlijst verdwijnen de meeste kersen van Nelissen uit het zicht; Inspecteur Löhnis, Wilhelmina en Rijkmaker blijven nog wat langer. Een bijzonderheid: Bij de Rijkmaker staat in een latere rassenlijst dat P.J. Nelissen uit Oeffelt komt, maar nu (1943) in Haps woont. De gemeentegrens loopt weliswaar pal langs zijn perceel, maar is in die periode nooit veranderd. Foutje van Rietsema, de eindredacteur van de rassenlijsten destijds. Alleen Inspecteur Löhnis, vernoemd naar de in 1927 overleden inspecteur voor de landbouw F.B. Löhnis, houdt het vol tot en met de laatst verschenen rassenlijst in 1999. Heden ten dage is alleen deze

Inspecteur Löhnis nog bij de betere fruitbomenkweker te koop. Alle andere rassen van Nelissen zijn nergens meer te vinden.

Rietsema is een kersenkenner, zijn hele promotieonderzoek aan de Landbouwhogeschool in Wageningen is gericht op kersen (Rietsema 1928), vandaar misschien zijn uitgebreide vermeldingen van alle door P.J. Nelissen ontwikkelde kersenrassen in de eerste rassenlijsten. Hij blijkt erg onder de indruk van de kersen van Piet Nelissen en zorgt ervoor dat die landelijke bekendheid krijgen. Rietsema is inmiddels directeur van de R.K. Land- en Tuinbouwschool in Breda, in het vervolg op zijn proefschrift schrijft hij:

“...Wilhelmina, Inspecteur Löhnis, Vacantiekers, Rijkmaker, Princes Juliana en Mijnheer Vroeg zijn aanwinsten van den Heer P. Nelissen te Oeffelt (bij kruispunt Beugen). Deze kersenliefhebber heeft verscheiden jaren geleden kersen gezaaid en van de zaailingen een aantal benaamd en voortgekweekt. Eenige der boomen staan in den Bredaschen proeftuin doch droegen nog niet, zoodat ik de vruchten slechts ken zooals de Heer N. mij die op zijn terrein en na toezending thuis liet proeven. Ik kan slechts constateeren, dat de vruchten van een paar dezer kersen voortreffelijk zijn, zooals onder meer de Vacantiekers, die we op 31 Augustus te Wageningen in een gezelschap van een aantal tuinbouwconsulenten bewonderden. De vrucht was buitengewoon goed van smaak, zeer klein van steen en had de reis met glans doorstaan. Wilhelmina is inmiddels nog voortreffelijker en vindt m.i. haar weerga niet. De vorm ontstond door kruising van Bastaarddikke en van een Rojaal, hetzij Dubbele Meikers, hetzij een verwante vorm. Even merkwaardig als de fijne smaak, die deze kers (Wilhelmina, red.) maakt tot een tegenhanger van Bonne Louise d’Avranches, Cox’ Orange Pippin en Reine Claude verte¹, is de groeiwijze, die onmiskenbaar de Royaalafstamming verraadt. En naast deze twee zijn ook andere der aanwinsten van groote verdienste.” (Rietsema 1933a)

De Gelderlander neemt dat verhaal van Rietsema integraal over en voegt daar nog aan toe: “Het is de heer Nelissen gelukt een mooi resultaat met zijn kwekersproeven te bereiken” (Gelderlander 1933).

Vogels, in het bijzonder spreuuwen, genoten ook van de kersenoogst. Om schade te voorkomen werd er ook op vogels geschoten. Volgens het Boxmeersch weekblad schoot Nelissen in augustus 1924 in zijn boomgaard een jonge spreuud dood, die aan de poot een aluminium ring had met het opschrift “Helgoland 50862 Zoölogisch Station”. De heer Nelissen heeft aan hen een bericht gezonden (Boxmeersch 1924). Dat hij een goede schutter is blijkt ook uit de sportuitslagen in o.a. het Boxmeersch Weekblad in de periode 1920-1936. Bij de plaatselijke schuttersvereniging behaalt hij diverse prijzen.

---

¹ Rietsema vergelijkt hier de kwaliteit van de kersen van Nelissen met rassen van andere fruitsoorten die (destijds) om hun voortreffelijke kwaliteit bekendstonden.

In juli 1936 vinden we in het weekblad van Cuijk, de Echo, een artikel over de kersenteelt in het Land van Cuijk, waarin P. Nelissen wordt genoemd. Ook hier niets dan lof. Deze vakman-kweker zoekt steeds naar verbetering van de vrucht en naar een latere bloeitijd zodat de kans op vorstschade verminderd wordt. Daarin is Nelissen met zijn zoete kersen ten volle geslaagd. De Nederlandse Pomologische Keuringsraad kende hem daarvoor het certificaat 1e klasse toe op de zaailingkeuring van 29 november 1935 (Aarts 1936). Na zijn uitvoerig betoog op de vergadering van de kwekers bleek er direct animo voor zijn producten. Aan zo'n

Piet Nelissen kort voor zijn overlijden, staande bij een kersenboom in Vortum-Mullem (foto: Angelina Aben-Derks).

gunstig oordeel van deskundige zijde over de kennis van de heer Nelissen kunnen we alleen maar zeggen: "Hij zou een kersenboom op zijn graf moeten krijgen. We wensen "Pietje" veel succes toe met zijn nieuwe producten" (Echo 1936).

Petrus J. Nelissen overlijdt op 83-jarige leeftijd bij zijn familie in Vortum-Mullem, volgens inschrijving in het overlijdensregister van de gemeente Vierlingsbeek, op 8 januari 1947. Ook bij de gemeente Haps vinden we zijn overlijden terug omdat hij daar officieel woonde. Op zijn bidprentje staat dat hij eenvoudig en goedhartig was, op het einde een weinig gekweld is, maar God heeft hem beproefd en hem waardig bevonden. Rietsema beschrijft in "De Fruitteelt" in zijn in memoriam zijn bewondering voor het werk van Piet J. Nelissen:

"...maar dat alles neemt niet weg, dat de verdienste, welke Piet Nelissen voor de kersen heeft gehad van dezelfde orde van grootte is als die van Veenuizen voor de aardappelen.

Onze tuinbouwers zou haar plicht te kort doen, wanneer zij niet het verscheiden van dezen selecteur vermeldde".

Hij sluit af met:

"Mogen zijn variëteiten tot in lengten van jaren in onze boomgaarden voorkomen en de naam van dezen merkwaardigen zaaier met eere voortleven. De Hemel hebbe zijn ziel." (Fruitteelt, 1947).

De wens die Rietsema in zijn In memoriam voor Piet Nelissen uitsprekt werkt door tot in het heden: Hij raakt direct aan de doelstellingen van de Noordelijke Pomologische Vereniging, en die van alle anderen die zich inzetten voor het behoud van het Nederlands agrarisch cultureel erfgoed. Bij dezen willen we dan ook graag een oproep doen aan allen die de kersennamen in dit verhaal herkennen.

Laat van je horen, als je nog iets weet of hebt van deze rassen, hetzij in de vorm van beschrijvingen of platen, hetzij in de vorm van een levende boom. Een oproep als deze heeft vorig jaar in elk geval de Rijkmaker weer terug op de kaart gezet; in Oeffelt stond nog 1 oude boom van dat ras, met bar weinig groeikracht, die wordt nu opnieuw opgekweekt. Ter controle is bladmateriaal van deze Rijkmaker samen met blad van de Bastaarddikke en Dubbele Meikers, met nog een paar andere rassen opgestuurd naar East Malling Research, Kent, UK, voor een DNA-analyse, zodat er wat meer zekerheid omtrent de afstamming komt en dit ras voor de toekomst behouden kan worden.

Dus nogmaals: Laat van je horen. Dat kan via het volgende mailadres: fruitnetwerk@gmail.com, of via de redactie van dit blad: info@npv-pomospost.nl.

Marcel Rutten

De laatste, ons bekende boom Rijkmaker, in Oeffelt.

Literatuuropgave bij artikel Petrus Johannes Nelissen

- (Aarts 1936): Catalogus Vruchtboomen, Rozen, H.M.C. Aarts, Boxmeer, 1936.
(Boxmeersch 1907): Boxmeersch weekblad, 23 maart 1907, p2: "Binnenland, Cuijk".
(Boxmeersch 1914): Boxmeersch weekblad, 14 februari 1914 p3: "Uitsmijter gevraagd".
(Boxmeersch 1924): Boxmeersch weekblad, 30 augustus 1924, p1: "Plaatselijk Nieuws, Beugen".
(Bredasche 1910): Bredasche Courant, 18 sept 1910, p3 "Landbouwtentoonstelling te Waalwijk".
(Lotingsregisters 1883): Lotingsregisters voor de Nationale Militie voor Haps, Oeffelt en Mill, lichtingsjaren 1883.
(Echo 1891): Echo van het Zuiden, 17 september 1891, p2: "Lijst der bekroningen"
(Echo 1891a): Echo van het Zuiden, 8 oktober 1891, p3; Advertentie.
(Echo 1936): De Echo van het Land van Cuyk, 18 juli 1936, p2: "Uit de omgeving; Oeffelt; De kersenteelt, enkele voortreffelijke aanwinsten van P. Nelissen".
(Fruitteelt 1947): De Fruitteelt, 16 januari 1947, p11: "In memoriam P.J. Nelissen".
(Gelderlander 1933): De Gelderlander, 10 mei 1933, p2: "Nieuwe kersensoorten".
(Graafsche 1912): Graafsche Courant, 20 maart 1912, p2: "Plaatselijke berichten, Kruispunt-Beugen".
(Landbouwblad 1930): Algemeen Nederlandsch Landbouwblad (17) 845, 24 juli 1930, p7: "Nieuwe kerssoorten".
(Provinciale 1900): Provinciale NoordBrabantsche 's Hertogenbossche Courant, 6 juli 1900, p3: "Landbouw".
(Quanjer 1906): Quanjer, H.M., Blauwzuurgas als ontsmettingsmiddel, Tijdschrift over Planteziekten (12), 1906, pp187-199.
(Rietsema 1928): Rietsema, I; Beschrijving en rangschikking van in Nederland voorkomende kersen-vormen. Proefschrift, Landbouwhogeschool Wageningen, 1928.
(Rietsema 1933): Rietsema, I; Beschrijvende rassenlijst voor fruit. NAK Tuinbouw, 1933.
(Rietsema 1933a): Rietsema, I; Kersen. De R.K. boeren- en tuindersstand, 1933.
(Rietsema 1934): Rietsema, I; Tweede beschrijvende rassenlijst voor fruit. NAK Tuinbouw, 1934.
(Rietsema 1935): Rietsema, I; Tweede beschrijvende rassenlijst voor fruit, herziene druk. NAK Tuinbouw, 1935.
(Rietsema 1936): Rietsema, I; Derde beschrijvende rassenlijst voor fruit. NAK Tuinbouw, 1936.
(Vaderland 1900): Het Vaderland, 7 juli 1900, p6: "Binnenland".
(Verberk 1947): Bidprentje P.J. Nelissen, uit de verzameling van C. Verberk.

Zijn rode appels gezonder?

Hoe meer verschillende soorten groentes en fruit je eet, hoe beter. Maar mogelijk hebben rode appels wel een streepje voor op groene appels. En toeval of niet: rode paprika bevat ook meer vitamine C dan groene paprika.

Groen, rood, geel, volgens het Voedingcentrum is het allemaal om het even. “Het is vooral belangrijk om te variëren in groente- en fruitsoorten; eet dus de ene keer een appel en een andere keer een sinaasappel”, mailt persvoorlichter Patricia Schutte. “Voor de totale voeding zullen eventuele verschillen tussen de rassen en kleur niet veel uitmaken. Het is dus ook niet zo dat groene appels gezonder zijn dan andere appels.”

Rood is misschien gezonder

Toch is dit misschien niet helemaal waar. Dat blijkt als dezelfde vraag voorgelegd wordt aan Marc Ravesloot, onderzoeker bij het instituut Praktijkonderzoek Plant en Omgeving van de Wageningen Universiteit Research. “Het rood in de schil van rode appels bestaat uit anthocyanen. Van deze rood-blauwe kleurstoffen is bekend dat ze een antioxidante werking in het lichaam hebben. Mogelijk helpen ze ook hart- en vaatziekten voorkomen. In die zin zou je kunnen zeggen dat rode appels gezonder zouden kunnen zijn dan groene. Ik ken alleen geen studies die dat aantonen.”

Appeltjes van de toekomst

Maar daar komt wellicht verandering in. Er wordt namelijk gewerkt aan toekomstige appels met, jawel, rood vruchtvlees. “Het heeft dus wel de aandacht”, signaleert de onderzoeker. Wie trouwens niet de hele dag rode appels wil eten om echt effect van dit rood-blauwe stofje te merken (eet ze dan wel mét schil),

kan ook gewoon af en toe bietjes, rode kool of bosbessen eten.

Rode paprika: meeste vitamine C

Toeval of niet, van alle paprikasoorten heeft ook de rode paprika net iets meer vitamines en mineralen dan zijn gele en groene broertje. Van alle groente- en fruitsoorten bevat rode paprika zelfs de allermeeste vitamine C, tenzij je rauwe spruitjes meeneemt in de vergelijking.

Eet gevarieerd

Toch kent ook de Wageningse onderzoeker geen studies die aantonen dat de ene kleur paprika, appel of wat dan ook, gezonder is dan de andere. En eigenlijk is dat ook niet zo belangrijk, relativeert hij. “Meestal luidt het advies om gevarieerd te eten en vooral voldoende. De meeste mensen halen de aanbevolen dagelijkse hoeveelheid groente en fruit niet eens.”

Bron:

<https://www.margriet.nl/lifestyle/eten/>

Salix Boomzorg
onderhoud van boom en landschap

boomverzorging
snoeien fruitbomen
landschapsonderhoud
erfbepaling

www.salixboomzorg.nl | 06 486 972 37

Historische vruchtbomen
Lubbert Dijk, Baggelveld 2, 9312 VE Terheijl
kwekerij "de Baggelhof"

- Historische fruitbomen
- Enten en oculeren op verzoek
- Levering van kleinfruit
- Flora inventarisatie
- Advisering:
  - aanleg boomgaard
  - natuurontwikkeling
  - erf inrichting
  - landschappelijke beplanting

Lubbert Dijk
Baggelveld 2
9312 VE Terheijl
Telefoon: 06-11518397
Email-adres: lubbert@baggelhof.nl

www.baggelhof.nl

Aanvullingen en verbeteringen

In het herfstnummer bij het artikel "De moerbeï, een bijzondere fruitsoort" op pagina 15 is een foto van de Tuinen van Appeltern geplaatst waarop niet de vruchten van de zwarte moerbeï, maar van de witte moerbeï zijn afgebeeld. Hieronder plaatsen wij een foto van de vruchten van de zwarte moerbeï. In de tekst van hetzelfde artikel staat een foutje. Lees de eerste zin op pagina 15 als volgt: Er bestaan niet alleen allerlei cultivars, zoals Morus alba "Macrophylla" (niet helemaal zeker een cv, maar het uiterlijk doet het vermoeden) en Morus alba Pendula (...).

Foto Arie Bruin.

Agenda

2 3 4 5
9 10 11
16 17 18

Alle data van deze agenda zijn onder voorbehoud. Neem voor vertrek contact op met de organisatie om teleurstelling te voorkomen of kijk op onze website, www.npv-pomospost.nl.

Entdagen van de NPV

Gezien de huidige situatie met covid-19 bekijken we in het nieuwe jaar of we het enten op locatie kunnen oppakken.

Zie tegen die tijd de website: www.npv-pomospost.nl
Als u alleen enthout zoekt, stuur dan een e-mail naar de website van de Fruithof of de NPV.

Entdagen van de Vrienden van het Oude Fruit

Zo. 27 feb. Entdag in de Overtuin van buitenplaats Welgelegen (tegenover de N.H. Kerk aan de rand van het centrum van Warnsveld (Gld), Molenstraat 6, 7231 KN Warnsveld. Tijd: 12.00 tot 16.00 uur. Info: Hennie Rossel: hennie@rossel.eu

Za. 12 mrt. Open entdag. Locatie: De Opslach 24, 8405 BW in Luxwoude (Fr). Tijd: 11.00 tot 16.00 uur. Toegang gratis. Info: grietbergsma@hetnet.nl

Za. 19 mrt. Open entdag. Locatie: Kwekerij de Baggelhof, Baggelveld 2, 9312 VE Terheijl (Nietap voor uw navigatiesysteem). Tijd: 10.00 tot 17.00 uur. Info: Lubbert Dijk, tel. 06 11518397. Toegang gratis. Website: www.baggelhof.nl

Za. 26 mrt. Open entdag in de werkschuur van de Fraeylemaborg in Slochteren. Tijd: 10.00 tot 16.00 uur. Toegang gratis. Info: Jan Woltema, tel. 06 13988744 of Lukas Duijts, e-mail: l.duijts@hetnet.nl
Zie ook de website: www.vriendenvanhetoudefruit.nl

Wilt u een speciaal ras laten enten?

Van de meer bekende oude rassen is op de entdagen vaak enthout beschikbaar, maar als u wilt weten of enthout van een bepaald ras die dag aanwezig is, neemt u dan bijtijds (vanaf januari) contact op met de organisator. Dan wordt geprobeerd dit voor u te verzamelen. Als u een groter aantal enten wilt laten maken of alleen een flink aantal onderstammen (meer dan 5) wilt aanschaffen, neemt u dan ook van tevoren contact op met de organisator om teleurstelling te voorkomen.

In principe zijn de volgende onderstammen beschikbaar:

Appel: zaailing, MM106, M26

Peer: zaailing, kwee A

Pruim: Saint Julien A

Entcursussen van de Fruithof in Frederiksoord

De data van de entcursussen op de Fruithof in Frederiksoord zijn op het moment van het te perse gaan van dit blad nog niet bekend. Zie in 2022 de website: www.fruithof-frederiksoord.nl

Kijk voor de actuele agenda altijd even op de website onder "Activiteiten": npv-pomospost.nl

Aanplant hoogstamfruit

Otto Vloedgraven is al 20 jaar beroepsmatig werkzaam met het snoeien van hoogstambomen, zowel oude als jonge bomen. Nog langer is hij al bezig met kennisontwikkeling over het snoeien van hoogstamfruit. Hij merkte al vroeg dat veel van wat er staat in boeken en cursusmappen over het snoeien, onvolledig en vaak te theoretisch is. Daarom is hij al 20 jaar actief met het geven van cursussen en instructie, dat laatste vooral aan vrijwilligers. Ook heeft hij een grote bijdrage geleverd aan de praktische snoeiverhalen in het Handboek Hoogstamfruit. Dit artikel is gebaseerd op de cursus Aanplant en vormsnoei hoogstamfruit die hij in de afgelopen jaren heeft ontwikkeld en op diverse locaties heeft gegeven.

Aanplantcursus in de Lopikerwaard, helaas onder te natte omstandigheden.

Aandachtspunten bij aanplant

Bij het aanplanten van hoogstamfruit zijn een aantal zaken belangrijk:

- de fruitkeuze
- het aanplanten zelf
- aanplantsnoei en verdere verzorging

Welke fruitboom kiezen?

Voor de aankoop moet er worden bedacht waar de bomen komen te staan en hoe het zit met bodem en grondwater. Welke soort fruit en welke rassen wil men graag hebben en wat kan men er na de oogst mee doen? En hoe zit het met plantafstanden en bestuiving?

Fruitsoorten en standplaats

Wat u gaat aanplanten hangt af van de standplaats van de bomen. Welke grondsoort is aanwezig, hoe is de grondwaterstand? Kersen doen het het best een goede (lichte, ontwaterde kleigrond) grond. Op armere gronden kunnen in principe wel alle fruitsoorten worden aangeplant maar dan is bemesting belangrijker en is het ook aan te raden om alleen de sterkere onderstammen te gebruiken. Dat geldt ook bij slechtere ontwatering. Natte omstandigheden zijn vooral ongunstig

voor kersen. Daarna komen de appels, dan de peren en pruimen kunnen natte omstandigheden het beste verdragen.

Welke rassen

De keuze van welke fruitsoort en ras u wilt hangt in de eerste plaats af van wat u lekker vindt en van wat u ermee wilt doen. Alleen moet u dan wel bedenken dat een fruitras direct ook een hele grote hoeveelheid fruit oplevert als u er meerdere bomen van heeft.

De fruitkeuze kunt u verder laten afhangen van of u het belangrijk vindt om oude rassen in stand te houden. Daarbij kunt u ook letten op speciale oude rassen bij u in de buurt. Bij diverse pomologische verenigingen kunt u terecht voor meer informatie. Ook kunnen zij u verder helpen als u zelf een oude boom hebt van een zeldzaam ras en daar graag een nieuwe fruitboom van wilt opkweken.

Een suikerpeer is een sterk fruitras dat het ook op arme gronden goed doet.

Wat wilt u doen met het fruit?

De keuze voor fruitrassen kunt u ook af laten hangen van wat er u ermee wilt doen. Erg veel handfruit is moeilijk helemaal zelf weg te eten. Verder kunt u ook peren en appels verwerken tot stoofpeertjes en appelmoes. Ook zijn de ouderwetse zoete appels bruikbaar

om te drogen. De laatste 10 jaar zijn er op diverse plekken in het land mobiele sappers actief geworden. Dat is voor veel eigenaren een hele uitkomst voor al het fruit uit hun eigen hoogstamboomgaard. Het is daarnaast ook lekker om eigen sap te hebben, weg te geven of te verkopen, vooral omdat het sap gepasteuriseerd en daarmee tot 2 jaar houdbaar is.

Hoegroot mag de boom worden?

Als u kiest voor een fruitboom dan is de plek waar de boom komt te staan van belang. Dat bepaalt namelijk de uiteindelijke grootte van de boom. In een tuin is meestal geen plek voor een echte hoogstamboom, wel in boomgaard die onderdeel is van het landschap. De grootte van de boom wordt bepaald door de onderstam. Er zijn sterk groeiende en zwakkere groeiende onderstammen voor elke fruitsoort. De grootte van de boom wordt ook bepaald door de stamhoogte. Men spreekt over hoogstammen, halfstammen en laagstammen. Het is echter heel belangrijk goed op te letten welke type onderstam er bij welke type boom er wordt gebruikt. Halfstamperen hebben bijv. meestal een zaailingonderstam en worden dus net zo breed als hoogstammen. De huidige halfstamappels daarentegen hebben vaak een dusdanige zwakke onderstam dat ze nooit een grote kroon vormen. Die zijn dus niet bruikbaar als men een oude halfstamboomgaard wil herstellen. Vroeger hadden namelijk de halfstam- en struikenboomgaarden net als de hoogstammen een zaailingonderstam. Dat zorgde dus voor een net zo grote kroon, alleen een kortere stam en dus minder hoog plukken en snoeien.

Zure appels, zoals hier de Lunterse Pippeling, zijn prima geschikt om appel- of appel-perensap een wat frissere smaak te geven.

Bestuiving

Bij het maken van een beplantingsplan voor fruitbomen wordt veel aandacht besteed aan de onderlinge bestuiving. Dat is meestal echter niet nodig. Als men meerdere rassen van een bepaalde fruitsoort aanplant of er staan fruitbomen in de buurt dan lukt de bestuiving vanzelf en komt er altijd wel fruit aan. Het is goed te bedenken dat die bestuivingstabellen indertijd ontwikkeld zijn voor de fruittelers, want die hebben een optimale bestuiving en vruchtzetting nodig. Maar die wilden dan ook minimaal 300 kg appels van

5-jarige appel op zwakkere onderstam: weinig groei en zal te klein blijven voor de plantafstand van 10m.

een hoogstamboom kunnen plukken. Terwijl de meeste eigenaren nu al 100 kg meer dan genoeg vinden!

Plantafstanden

Hoogstambomen moeten op voldoende afstand van elkaar worden aangeplant, anders komt men in de problemen als de bomen groot worden. De afstand bij appelbomen is 7-12m, bij peren 6-10m, bij pruimen 5-8m en bij kersen 8-12m. De plantafstand is afhankelijk van de grondsoort (groter bij goede klei), de groei- en het groeikarakter van het ras (een Goudrenet groeit breder dan een Sterappel).

Bij voldoende plantafstand ziet de boomgaard er de eerste jaren wat kaal en leeg uit. Vroeger plantte men tussen de hoogstambomen wijkers. Dat waren bijv. halfstambomen op een zwakkere onderstam die eerder vrucht droegen en geroid werden als de hoogstambomen volwassen werden.

Het aanplanten van de bomen

Bij het aanplanten van hoogstamfruitbomen zijn een aantal zaken van belang: wanneer kunnen de bomen het beste geplant worden? Waar moet u op letten bij het aanplanten zelf? Wat moet ik doen als er vee weidt en wat voor verzorging hebben de bomen nodig na aanplant?

Plant bomen op voldoende afstand van sloten, heggen en rasters. Dat maakt het snoeien en plukken makkelijker.

Periode van aanplant

De beste periode voor aanplant van (fruit)bomen is in het najaar, november en december. Het kan zodra het blad van de bomen is. Januari is ook nog een redelijke goede maand. Later aanplanten is ook mogelijk maar de grond is soms natter en zeker kleigrond is dan moeilijker te bewerken en minder rul. Ook zijn er meer risico's, vooral op verdroging in de maanden erna (maart en april kunnen soms warm en droog zijn). Dan

is regelmatig water geven essentieel, want uitdroging is een zware aanslag op de nieuw geplante boom!

Beplantingsplan

Als u een complete hoogstamboomgaard gaat aanleggen, is het zinvol om een beplantingsplan te maken. Goed om te bedenken is of u de bomen wel of niet in rijen wilt zetten. In rijen zetten is handig als er met trekkers en andere machines gereden moet worden. Hebt u meerdere bomen van hetzelfde ras, plant ze dan in een groep of rij. Dat zorgt voor minder transportafstanden bij het plukken. Pruimen worden meestal niet in 1 keer leeggeplukt. Dat betekent vaker de boom in en dan is een plek voorin handig want minder ver lopen. Het uitzetten van het plantschema doe ik altijd met bamboestokjes, al dan niet in combinatie met een lang touw.

Als u leeggevallen plekken in een bestaande hoogstamboomgaard wilt opvullen, wordt aangeraden om een andere fruitsoort te kiezen dan die daar stond. Dat is vooral van belang als daar tot voor kort een fruitboom had gestaan. Men zegt dat er kans bestaat op bodemmoeheid. Een alternatief is het plantgat ruim te uitgraven en dan verse grond van elders te gebruiken.

Volgorde werkzaamheden

- Graven plantgat, grond en zode apart houden
- Paalgaten boren in het plantgat en plaatsen palen
- Planten boom in het plantgat tussen de palen
- Plaatsen veebescherming (bij beweiding) aan boompalen
- Vastzetten boom aan de boompalen

Plantgat maken

Na het uitzetten worden de plantgaten gegraven. Ik maak een plantgat ca 50x50 cm groot en 40cm diep. Regelmatig wordt er geadviseerd om grotere plantgaten te maken van bijv. 1 x 1 m en 0,80 cm diep. Dat vind ik niet nodig. Dat is onnodig vertroetelen van de te planten bomen. Als je hoogstambomen met een zaailingonderstam gaat planten, heb je in principe een boom die op eigen kracht een wortelgestel moet kunnen ontwikkelen. Gewone loofbomen worden ook de meeste tijd in een kleiner plantgat gezet en groeien ook uit tot volwaardige bomen. Veel belangrijker is om het planten goed uit te voeren en op het juiste tijdstip. Bij een plantgat van 50x50x40 cm passen de wortels er bijna altijd ruim in. Steek de zode eerst dun af (dan houdt u meer grond over voor het opvullen van het plantgat) en leg die apart. Sommige mensen graven grond samen met de zode eruit. Een mengsel van grond met zode maakt het echter moeilijker om daarna het gat weer makkelijk te vullen en ook zoveel mogelijk grond tussen de wortels te krijgen.

Bij het graven van veel gaten is het te overwegen om een minikraan te huren: die kan de gaten maken en direct de boompalen in de grond duwen (ca. 15 plantgaten per uur). Voor het planten kunnen de wortels van de boom worden gesnoeid. Daarbij gaat het om de dikkere wortels waar een nieuw wondvlak aan wordt gesnoeid (zo kunnen ook heel lange wortels worden ingekort om de kluit beter te laten passen in het plantgat). Het snoeien zorgt voor een verse wond en daardoor dat bevordert de groei van nieuwe haarwortels. Het knippen moet zodanig gebeuren dat het wondvlak naar beneden wijst.

Bij de aanleg van een boomgaard gaat het gaten graven en palen zetten heel snel met een minigraver.

Boompalen plaatsen

Na het graven van het gat kunnen in het plantgat gaten voor de boompalen worden geboord waarin de palen plaatst worden (dat scheelt een stuk boren). Ik gebruik als boompalen altijd onbehandelde kastankehouten palen. Bedenk van te voren goed of er vee geweid gaat worden, want dat kan van invloed zijn op de keuze voor bepaalde boompalen. Is er geen vee dan volstaan relatief dunnere palen van bijv. 175 cm lang en 4-6 cm dik. Die zijn soms na ongeveer 5 jaar al doorgerot, maar dat is geen probleem, omdat tegen die tijd de boom uit zichzelf al stevig genoeg moet staan.

Geregeld wordt geadviseerd om 1 boompaal te gebruiken of wordt er bij gesubsidieerde aanplantprojecten van Landschapsbeheer maar 1 boompaal vergoed. Bij het gebruik is het risico van scheef komen te staan of scheef waaien erg groot. Vaak gaat de stam tegen de ene paal aan schuren en wordt daardoor de bast beschadigd. Ook is de kans op beschadiging bij het gras maaien minder groot als de stam tussen 2 palen staat. Tot slot wordt eventuele veebescherming vaak aan de boompaal bevestigd. Is er maar 1 paal aanwezig, dan is de kans groot dat dit problemen oplevert: het gaas of de korf beschadigt eerder en daardoor is de kans op vraat groter.

Gaat u vee weiden, dan moet u de bomen beschermen voor een lange tijd. Als u die bescherming aan de boompalen wilt bevestigen, dan hebt u lange en dikke palen nodig. In dat geval gebruikt u boompalen van 250 cm lang en 6-8 cm dik. Die blijven minimaal 10 jaar staan.

Planten van de boom

Zijn de palen geplaatst, dan kan de boom in het gat worden gezet. Zorg voor goed verkrumelde grond die goed tussen de wortels kan komen te zitten. Let goed op de plantdiepte. Essentieel is dat de boom op ongeveer dezelfde diepte komt te staan als dat die op de kwekerij stond. Dat betekent meestal dat bovenste wortels 5 cm onder de grond zitten. De oude grens van bodem en lucht is vaak te zien aan het kleurverschil van bruin naar groen/grijs. En dat betekent dat de entplek vaak royaal boven de grond zit (10-15cm).

Vaak wordt er gezegd dat het bij het planten belangrijk is dat de entplek boven de grond zit. Maar dat zegt te weinig over de juiste plantdiepte. Veel mensen hebben de neiging om bomen te diep te planten. Dus laat men dan na aanplant bijv. de entplek nog 5 cm boven de grond. Maar als die entplek op de kwekerij 15 cm boven de grond zat, dan staat de boom na aanplant dus 10 cm dieper dan op de kwekerij. En zal de boom slecht op gang komen, vanwege een veranderd lucht/bodemklimaat.

Voor het plaatsen van de boom is het handig om de dikkere wortels (dikker dan 0,5 cm) te snoeien. Dat betekent een klein stukje van de wortel afsnijden om zo een vers snijvlak te krijgen: dan gaat de boom na planten sneller nieuwe haarwortels maken op het wondvlak. Zijn er hele lange dikke wortels aanwezig, snoei dan een langer stuk eraf zodat de wortels makkelijk in het plantgat passen.

De bovenste wortels zitten ca. 5 cm onder de grond (zie overgang bruin naar groen op de stam)!

Bij het opvullen van het plantgat af en toe de boom opschudden zodat de grond goed om de wortels gaat zitten. Daarna de grond aandrukken. Bij planten in februari of later, voor het aandrukken van de grond eerst een emmer water opgieten. Dan gaat het vocht met de grond goed om de wortels zitten en is de kans op uitdroging later kleiner. Daarna kan men met de zoden een dijkje om de plantspiegel maken om zo het water geven naderhand te vergemakkelijken. Bij aanplant wordt vaak geadviseerd om de plantgrond te verbeteren, bijvoorbeeld in geval van zware klei of van arme zandgrond. Uitgaande van zaailingonderstammen is bodemverbetering door het toevoegen van potgrond of zand of juist klei volgens mij niet nodig. Belangrijker is goed verkruidde grond te gebruiken en in het najaar te planten, dan is de grond meestal ook wat minder nat dan in de winter. Maar extra potgrond of compost of iets dergelijks kan zeker geen kwaad. Goed bemesten na aanplant is volgens mij echter belangrijker.

Wat te doen met de zode? Die wordt vaak in het plantgat verwerkt. De zode wordt soms onderin het plantgat gelegd. Dat kan echter daar gaan rotten als er hele plakken in worden gelegd. Het risico van rotten wordt

al minder als de zoden fijngehakt worden. Anderen leggen de zoden omgekeerd bovenop de grond en de wortels. Dat geeft weer meer risico van uitdroging van de grond eronder omdat er meer lucht tussen de zodendelen zit. In beide gevallen loopt u het risico dat de boom relatief hoog komt te staan omdat de grond nooit zo dicht op elkaar komt te liggen als voor het planten. Daardoor wordt het lastiger om naderhand water te geven.

Ik probeer een deel van de zoden fijngemaakt in de randen van het plantgat te leggen en/of een dijkje rondom het plantgat te maken, dan kun je naderhand makkelijk en effectief water geven.

Veebescherming

Een nieuwe aanplant van hoogstambomen mislukt het vaakst door een slechte of zelfs ontbrekende bescherming tegen weidend vee. Zorg voor een degelijke bescherming met zogenaamde boomkorven. Dat kost geld, maar het is een goede investering, want anders loopt u risico dat u de boom na verloop van tijd moet vervangen. Belangrijk is vooral de bescherming van de stam. Boomkorven kunt u zelf maken of kopen. Er zijn veel constructies mogelijk, met als basis boompalen en gaas, al dan niet in combinatie met planken. Het gaas kan variëren van 4 mm betonmat met een maas van 15x15 cm tot kippengaas met een maas van 1 cm. Bij de constructie van de korf zijn een aantal zaken belangrijk:

1. de hoogte van de korf: voor paarden of koeien hebt u een hogere korf nodig dan voor schapen. Of u plaatst de bescherming op een grotere afstand van de boomstam. Zorg tevens voor steile gesteltakken bij grote dieren en snoei lage, vlakke gesteltakken weg. Let ook op dat geiten en schapen niet tegen het gaas gaan aanstaan en zo hogerop alsnog aan de stam en/of takken gaan vreten.

2. de maasgrootte van het gaas. Afhankelijk van de kopgrootte van het vee, moet u een voldoende kleine maas in het gaas hebben. Of het gaas op grotere afstand van de stam monteren.

3. Stevigheid van de constructie. Met name pony's, pinken en vleesvee willen graag schuren tegen de korven. Dan zijn dikkere palen nodig. Een alternatief is het voorkomen van schuren door prikkeldraad aan de korf te bevestigen.

Bij het monteren van de boomkorf moet u een aantal zaken in de gaten houden.

1. Zorg bij gaas met een kleine maas dat u de korf makkelijk los kunt maken om bijvoorbeeld stamschot te verwijderen. Bij een grotere maas kunt u een boomzaag door het gaas steken.

2. Zorg dat u de korf ca. 10 cm boven de grond monteert. Zo kunt u de eerste jaren eventuele wortelopslag verwijderen, de plantspiegel onkruidvrij houden en op de plantspiegel bemesten. Let op: bij geiten moeten u dan wel een extra gaasje direct om de stam wikkelen anders gaan de dieren onder de boomkorf door aan de stam vreten.

3. Zorg voor een gaasnetje of -koker rond het onderste deel van de stam om daarmee hazenvraat te voorkomen.

Aanplant met kastanje houten palen en een boomkorf van 1,50 m hoog en de boom vastgezet met bindbuis.

In plaats van een boomkorf van palen en gaas kunt u ook een bescherming direct om de stam aanbrengen. Sommige eigenaren zagen een pvc-buis in de lengte door en zetten die om de stam. Of wikkelen gaas direct om de stam. Het probleem dat dan vaak ontstaat, is dat de bescherming niet op tijd wordt vervangen of losgemaakt wanneer de stam dikker wordt. Dan groeit het materiaal in de stam. Ook is het dan lastig of zelfs onmogelijk om eventueel stamschot te verwijderen. Tot slot gaat er bij de dichtere constructies veel ongedierte achter zitten en is er kans op rotting.

Boom bevestigen aan boompaal

De fruitboom kan aan palen worden bevestigd met diverse materialen. Het meest gebruikt worden:

1. Boomband (van autogordelmateriaal). Dit wordt met spijkers, schroeven of krammen aan de paal bevestigd. Een stevige oplossing, maar met het risico dat na verloop van tijd het band gaat insnoeren door diktegroei van de stam.

2. Kokostouw: wordt op dezelfde manier bevestigd als boomband. Dit is natuurlijk materiaal, maar heeft als nadeel dat het snel gaat uitrekken en de boom speling krijgt. Om het touw op te spannen moeten de spijkers of schroeven er eerst weer worden uitgehaald.

3. Bindbuis: slappe kunststof slang die kan rekken en geknoopt kan worden. De makkelijkste manier om een boom aan palen te bevestigen, maar met als nadeel dat het buis snel uitrekt. Wel kan het daarna makkelijk met een nieuwe knoop worden strak getrokken.

Snoei na aanplant

Na aanplant is het belangrijk om de takken sterk in te korten, want de boom heeft veel wortels verloren. Het is dan ook beter om minder knoppen te laten uitlopen. Niet snoeien geeft in het eerste jaar vaak alleen vorming van bloemknoppen en dus mindere groei. Sterk terugsnijden - minimaal de helft van de gesteltakken eraf halen - zorgt voor uitlopen van minder knoppen en betere scheutvorming. Vooral de gesteltakken die dikker zijn dan een potlood snoeien, bij dünnere een jaar wachten, anders is de hergroei te zwak in het eerste jaar. Let op: alleen snoeien na aanplant bij planten vóór februari. Bij later planten niet snoeien en wachten tot volgende winter: dan ook ca. de helft van het dan 2-jarige hout afknippen.

Tekst en foto's Otto Vloedgraven

Verzorging de eerste jaren

In de eerste jaren is een goede verzorging van de jonge bomen heel belangrijk. Ik zeg altijd: jonge bomen moet je net als baby's vertroetelen. De bomen moeten weer op gang komen na verplanten en vooral gaan groeien. Dat betekent de eerste 2-3 jaar onkruidvrij houden van de boomspiegel, elk jaar flink bemesten en eventueel stamschot weghalen. En de eerste 5 jaar zo min mogelijk vruchten aan de boom laten komen, want vruchtvorming gaat ten koste van de energie voor de groei. Een enkele vrucht aan een dikker deel van een gesteltak mag wel, maar zeker geen vruchten aan gesteltakken laten zitten, waardoor die takken gaan doorbuigen!

Effect van niet terugsnijden: kleine nieuwe scheutjes bovenin en heel veel bloemknoppen op het 2jarige hout. Hoe verder met de opbouw?

Pomoloog
Daar plukt u de vruchten van.

Marcel Tross Pomoloog

Advisering in:

- Aanleg en onderhoud
- Boomgaarden en boominspectie
- Vitaliteitsonderzoek
- Bodemanalyse
- Cultuurtechniek

Koewidensedijk 25, 7161 RJ Neede
E-mail: infopomoloog@gmail.com
Mobiel: 0622 - 33 0626
www.pomoloog.com

De NPV vindt u op Facebook onder *Noordelijke Pomologische Vereniging*.
Of scan de QR-code.

Volg de NPV op Facebook voor actueel nieuws en wetenswaardigheden.

Tafelkalender

De NPV komt met een handige en fraaie tafelkalender voor 2022 met 1 maand per pagina. Op elke pagina komt ook een foto van fruit of van een fruit gerelateerd onderwerp. De afmetingen zijn ± 15 x 21cm (bxh)

De prijs is bij de opmaak van deze Pomospost nog niet bekend. Deze zal tussen de € 8,= en € 10,= liggen.

Bestellen kan via de NPV-website. Daar vindt u ook de prijs en de foto's van alle maanden.

Tussendoor

Gratis af te halen afrasteringgaas

50 stuks gebruikt afrasteringgaas, 1m tot 1½ m hoog en ongeveer 1½ m lang. Stevig materiaal, gegalvaniseerd met kleine maaswijdte. Gebruikt om fruitbomen te beschermen tegen hazen- en reeënvraat.

Info: Lukas Duijts, Noordbroeksterweg 6, 9621 BH Slochteren, tel. 0598-421671, e-mail: l.duijts@hetnet.nl

Gezocht: redactieleden voor Pomospost

Omdat de redactie momenteel nog maar uit twee leden bestaat, zoeken wij nieuwe redactieleden (m/v).

Als je graag bezig bent met teksten en belangstelling voor oude fruitsoorten hebt, nodigen we je uit te reageren. De tijd die een redactielid aan vergaderen kwijt is, valt erg mee: slechts vier keer per jaar en minder dan een dagdeel per keer.

Interesse? Neem dan contact op met Marianne van Lienden, tel. 0593-562222 of stuur een e-mail naar info@npv-pomospost.nl

De redactie

Vooruitblik naar de lente: Sneeuwkllokjes

Boekbespreking van Die Haselnuss Kulturgeschichte, Nutzung, Verwendung im Garten

Dit is geen teelthandleiding. Toch is het een beknopt en lezenswaardig boekje als je meer over de hazelnoot wilt weten. Het kleine boekje, 15 cm x 19 cm, is erg goed verzorgd met uitstekende foto's en overdrukken van enkele pomologische werken.

Hier volgt een overzicht van de hoofdstukken: over de botanie, de hazelaar in de steentijd, de geschiedenis van de hazelaar in de oude wereld tot de eerste hazelaarrassen, in oude overleveringen, in de sprookjes en de volksliederen, het traditioneel gebruik (in handwerk en vlechthagen), de pomologie, in de tuin, in voeding en keuken, toepassingen in de tuinkunst, opmerkingen, de literatuur, de verwijzing naar de afbeeldingen en het register.

De oude Duitse rasveredeling wordt besproken. De historische achtergronden over de discussie en de verwarring tussen 'Hallesche Riesen' en 'Wunder aus Bollwiller' zijn onvoldoende uitgediept, hoewel er goede Duitse bronnen beschikbaar zijn die wel beter inzicht geven in deze discussie.

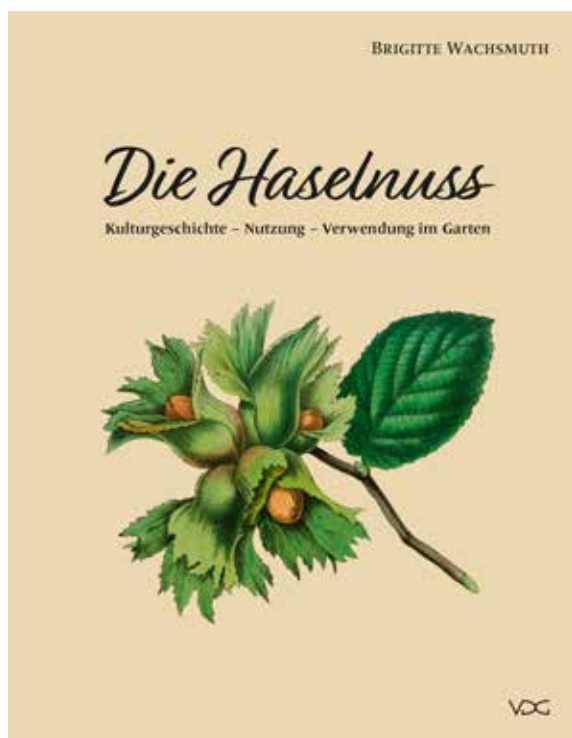
Het verhaal over het Zeller klooster, T. H. Burchardt, de hazelnotenheld, (1771-1853) met duizend bomen en 141 rassen. Hij noemde een hazelnoot naar zijn zoon: 'Gustavs Zellernuss'. Toch beheerde zijn zoon de hazelnooterfenis zeer slecht door de vernietiging van het archief, het rooien van de collectie en door de jonge planten naamloos te verkopen. Jammer.

De schrijfster heeft aandacht voor andere, hier weinig bekende, voornamelijk Duitse veredelaars en pomologen, zoals C. G. Büttner, A. F. Schmidt, C. R. Peiker, H. W. Palandt, L. Maurer (60-100 rassen) en R. Webb (GB). De voeding krijgt ook aandacht, onder andere Nutella, nougat en de achtergronden worden ook belicht. De notenallergie zou 1,4 % van de Europese bevolking treffen. 12% van de bevolking meldt echter allergische reacties. De verhitting (boven 140°C) geeft een vermindering (vernietiging) van allergenen, maar de schrijfster waarschuwt toch duidelijk. Ook geeft de schrijfster nog recepten, vermeldt zij pendelen, de hazelnootboorder, sierrassen (waaronder de Engelse krulhazelaar) en truffels.

De goede bibliografie en uitgebreide index zijn zeer handig, wat meestal ontbreekt in recente publicaties. Bevreemdend is dat de rasveredeling zo lang grotendeels stilstond, terwijl de overige fruitsoorten wel stormachtige ontwikkelingen kenden in 100 tot 150 jaar tijd. Recent lijkt er toch verandering te komen, onder andere het nieuwe Amerikaanse sortiment en de doorbraak van de Franse Corabel®/ 'Fercoril'. Het boek is iets voor de winteravonden.

Vincent Turkelboom

Dit artikel is eerder verschenen in de nieuwsbrief van het NNV.

Enkele weetjes

Op pagina 35 wordt verwezen naar een drukwerk uit de Nederlanden, Libri Picturati, 1560, waar de plantkundige kenmerken van de Lambertsnoten al goed herkenbaar zijn. Leerrijk zijn de botanische verschillen tussen de verschillende groepen hazelnoten waaronder Lambert, Zeller, hazelnoten en aanverwante species (soorten).

De tabel over de synoniemen en de oorsprong is goed, maar niet volledig, drie pagina's. De Duitse, Engelse en Middellandse Zeerassen/groepen worden bondig besproken, terwijl de Franse groep zeer beperkt wordt belicht. *Corylus avellana* 'Corabel®/ 'Fercoril' wordt nergens vermeld.

Bestellen via QR-code:

Titel: Die Haselnuss. Kulturgeschichte, Nutzung, Verwendung im Garten.

Auteur: Brigitte Wachsmuth.

Uitgever: Arts-Science Weimar Verlag, Ilmtal, Duitsland.

Hardcover.

Jaar van uitgave: 2021.

Aantal pagina's: 128 p.

ISBN 978-3-89739-951-8.

Adviesprijs: € 18,00.

Online te koop bij amazon.nl

Fruithof nieuws

Sappersdag op de Fruithof in Frederiksoord op 20 oktober 2021

Foto's: Marianne van Lienden

Stoofperen en zure appels voor winterse gerechten

Deze keer hebben we recepten bij elkaar gezocht voor een menu dat goed past bij de winter. Als voorgerecht een gefrituurde vegetarische kroket op basis van lupine van de vegetarische slager. Als hoofdgerecht een ovenschotel met stoofperen en aardappelen, met pepersaus om er los bij te serveren. Als nagerecht karamel- appel- kwarktaart. De recepten voor het hoofd- en nagerecht staan hieronder..

Ovenschotel met stoofperen, aardappelen en pepersaus

Benodigheden voor 4 personen

- 8 grote of 4 kleine stoofperen
- 450 g vastkokende aardappelen (of een zakje voorgedroogde krielaardappeltjes)

Voor de pepersaus is de basis een roux.

Ingrediënten voor 'normale' saus:

- 30 g bloem
- 30 g boter
- 0,5 l bouillon
- Room of slagroom (om de saus rijker van smaak en dikker te maken)

Bereiding

Maak de roux. Laat hem ongeveer 20 minuten sudderen. Roer er daarna grof gemalen peper door, bijvoorbeeld gemengde peper.

Bereidingswijze van de ovenschotel met stoofperen

Schil de peren, snijd ze in vieren en verwijder het klokhuis, kleine of smal gevormde stoofperen halveren. Leg ze in water met wat azijn of citroensap tegen bruin worden.

Kook de stoofperen in vers water ongeveer een uur op laag vuur. Giet de peren af en proef ze. Zijn ze te zuur, voeg dan wat suiker of honing toe, niet te veel.

Verwarm de oven voor op 225°C.

Kook de geschilde en in vieren gesneden aardappelen 5 minuten voor in een pan met zoveel water dat ze net onderstaan en giet ze af.

Leg de aardappelen in de ovenschaal. Leg de peren erbovenop, zoals op de foto. Zet de schaal 45 minuten in de voorverwarmde oven.

Maak intussen de pepersaus.

Serveer de pepersaus los bij de ovenschotel.

Karamel- appel- kwarktaart

Benodigheden voor 12 personen

- 300 g haverkoekjes
- 500 g magere kwark
- 180 g boter
- 400 g crème fraîche
- 8 zure appels
- 1 ei
- 150 g suiker
- 1 zakje vanillepuddingpoeder
- 1 tl kaneel
- snufje zout
- mespuntje kardemom
- 1 vanillestokje
- mespuntje nootmuskaat
- 70 g zachte karameltoffee's
- mespuntje gemberpoeder
- 3 el slagroom
- 600 g Griekse yoghurt

Bereiding

Maal de haverkoekjes fijn in de keukenmachine. Smelt 120 g boter. Bekleed de springvorm met bakpapier en vet de randen goed in met boter. Meng de koekkrumels en de gesmolten boter en leg dit mengsel in de springvorm, druk het goed aan en zet de vorm koud weg.

Schil de appels, verwijder het klokhuis en snijd de ene helft in stukjes en de andere in schijfjes. Verwarm 50 g boter, 2 el suiker, kaneel en de andere kruiden in een pan totdat de boter lichtbruin is. Voeg de appelstukjes toe en kook alles 5 minuten op laag vuur. Laat afkoelen. Zet de appelschijfjes weg in de koelkast, besprenkel ze eventueel met citroensap tegen het bruin worden.

Verwarm de oven voor op 160°C. Roer kwark, crème fraîche, de rest van de suiker, ei, vanillepuddingpoeder en een snufje zout met de handmixer goed door elkaar. Snijd het vanillestokje door midden, schraap de inhoud eruit en doe die bij de kwarkmassa.

Verdeel de helft van de appelcompote over de bodem en leg de kwarkmassa erbovenop. Leg de appelschijfjes dakpansgewijs op de kwarkmassa (zoals op de foto).

Bak de taart in 60-75 minuten gaar. Bedek de vorm eventueel met aluminiumfolie als de taart te donker wordt en de baktijd nog niet verstreken is. Steek na een uur of iets eerder een houten prikker midden in het deeg en kijk of er geen vocht meer aanzit.

Snijdt de karameltoffee's fijn. Laat de slagroom, 10 g boter en een snufje zout in een pan smelten en roer het geheel tot een romige karamelsaus, voeg eventueel nog iets slagroom toe als de saus te dik is geworden.

Laat de taart in de vorm afkoelen en overgiet hem met de karamelsaus.

Oliebollen en appelbeignets

Foto Bart van Lienden

Traditioneel recept voor oliebollen

Benodigheden

- 200 g bloem
- 10 g gist
- 1½ dl lauwe melk
- 1 ei
- 3 g zout
- 100 g krenten & rozijnen
- 5 g sukade
- 1 appel (renet)
- zonnebloemolie

Bereiding

Maak een gistbeslag van bloem, aangemengde gist, lauwe melk, ei en zout, gewassen krenten, rozijnen en gesnipperde appel. Het beslag afgedekt ongeveer 1 uur laten rijzen op een warme plaats.

Verwarm de zonnebloemolie (tot 180 /185°C, red.). Schep met twee vetgemaakte lepels als het ware stukken uit het deeg en bak deze vlug gaar en bruin. Worden ze te langzaam gebakken, dan wordt de korst dik en hard en dan zijn de oliebollen van binnen onsmakelijk vet. Laat ze afkoelen en wentel ze in basterdsuiker of bestrooi ze met poedersuiker.

Traditioneel recept voor appelbeignets

Hieronder het recept voor appelbeignets met gist (1) en met bier (2).

Benodigheden

voor recept 1

- 150 g bloem
- 2¼ dl lauwe melk of water
- Krap 10 g gist
- 2 g zout

voor recept 2

- 150 g bloem
- 2¼ dl bier (pils)
- 1 koffielepel bakpoeder
- 2 g zout

Bereiding

De appels boren (met een appelboor het klokhuis verwijderen, red.), schillen, in schijven snijden en deze met suiker en kaneel ongeveer een kwartier laten staan.

Voor recept 1: Van bloem, melk of water, gist en zout een glad beslag maken, dit beslaan (met de handmixer, red.) en het beslag ca. 1 uur afgedekt laten rijzen.

Voor recept 2: Van bloem, 1½ dl bier, zout en bakpoeder een glad beslag maken, het beslag roerende verdunnen met de rest van het bier.

Verwarm het zonnebloemolie tot (tot 180 /185°C, red.), haal de appelschijven door het beslag en bak direct beignets. Laat ze afkoelen en wentel ze dan in basterdsuiker, (naar keuze met een afgestreken theelepel kaneelpoeder, red.) of bestrooi ze met poedersuiker.

Bron: F.M. Stoll, W.H. de Groot, Recepten Huishoudschool Laan van Meerdervoort 's-Gravenhage. Benevens menu's en receptenleer. De Gebroeders Van Cleef, 's-Gravenhage 1955, 29ste druk (de eerste druk was in 1934), p. 350.

VRUCHTBOMEN EN KLEINFRUIT

Biologisch - dynamische
KWEKERIJ
DE VROLIJKE NOOT

Oosterbutenweg 2
8251 GH Wapserveen
tel. 0521 - 321 580
www.devrolijkenoot.nl

NL_BIO-01
skal 6148

verkoop van november tot mei
op vrijdag en zaterdag van 9:00 tot 17:00 uur.
Overige dagen op afspraak

Roel Huistra ecologisch hovenier

**aanleg en onderhoud van
boomgaarden en boerenerven**
Zeerijp (GR) 06-13505045
rmhuistra@gmail.com

VRUCHTBOOMKWEKERIJ HOVENIERSBEDRIJF AUKE KLEEFSTRA

- grootste sortiment vruchtbomen van Nederland
- alles voor uw eetbare tuin
- projecten stadslandbouw en -boomgaarden
- vakkundig advies, aanplant en snoeiwerk

Bezoekadressen:
Fryslân:
Boskwei 3 (Bosweg)
9262 SX Sumar

Zuid-Holland:
Floreslaan 3
3131 NA Vlaardingen

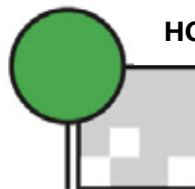
Voor openingstijden en meer informatie:

WWW.VRUCHTBOOM.NL

Goud voor groen

- Tuinontwerp
- Tuinaanleg
- Bestrating
- Tuinonderhoud
- Boomverzorging
- Vijveraanleg
- Houtbouw

HOVENIERS & BESTRATINGSBEDRIJF

H.W. Mollema BV

Tel. 0598 431135

WWW.hwmollema.nl

**Boomkwekerij
ten Elsen**

Wij kweken duurzaam met
milieukeur en onder skal

Gespecialiseerd in:
> Vele soorten fruitbomen
> Erf- en landschapsbeplanting
> Aanleg en onderhoud van
boomgaarden en landschapstuinen

Bezoek www.tenelsen.nl
voor meer informatie

Kempersdijk 50, 7161 RG Neede
0545 - 293 065 / 0612 - 239 168
info@tenelsen.nl
www.tenelsen.nl

NPV website

NPV op Facebook